

LLUC

març-abril 85

n.º 720

225 pts.

S'ALBUFERA D'ALCÚDIA

Si els seus estalvis són petits, raó de més per beneficiar-se del nostre servei "ESTALVI TERCERA EDAT". Tindrà la confiança d'un bon banc i traurà un bon rendiment dels seus diners.

Per a nosaltres, la Tercera Edat és la primera. I ho demostrarem cada dia.

ESTALVI TERCERA EDAT
Un estalvi de primera

Per poc que hi posi, en traurà molt.

ABE n. 13/74. 2 © C de P

BANCA CATALANA
BANC INDUSTRIAL DE CATALUNYA

LLUC

Revista bimestral
ANY LXV

Direcció:

*PP. Missioners dels Sagrats Cors
Monestir de la Real
07010 Palma de Mallorca*

Edita:

OBRA CULTURAL BALEAR

Informació i correspondència:

*Apartat de Correus n.º 619
Telèfon 22 32 99
07080 Palma de Mallorca*

Director:

Bartomeu Suau Tugores

Conseller-Delegat:

Ramon Ballester i Vives

Caps de Redacció:

Josep M. Llompart

Pere Llabrés i Martorell

Secretari de Redacció:

Jordi Valls i Casas

Consell de Redacció:

Gabriel Janer Manila

Josep M. Palau i Camps

Antoni Quintana

Gaspar Valero i Martí

Príam Villalonga de Cantos

Catalina Mir i Fullana

Subscripció: 1.150 ptes. anuals

Estranger: 1.400 ptes. anuals

Preu de l'exemplar: 225 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Composició i impressió:

Taller Gràfic Ramon

Jaume Balmes, 39 - Tel. 25 44 32
07004 Palma de Mallorca

Dipòsit legal: P.M. 276-1958
I.S.S.N.: 0211-092X

Amb el suport de

Fundació congrés de cultura catalana

sumari

Pàg.

- Portada: Jaume Falconer.
- 2 **EDITORIAL: La nostra llengua encara amenaçada.**
 - 3 **DOSSIER: S'Albufera d'Alcúdia.**
 - 4 **S'Albufera salvada** és el primer article d'aquest número de **LLUC**, on el Dr. Barceló, que fou coordinador de l'estudi de la Universitat sobre S'Albufera, situa el procés de degradació de l'àrea i el moment d'esperança que vivim.
 - 6 N'Andreu Muntaner Darder, un dels autors de l'estudi esmentat, exposa la **Formació i evolució geològica de S'Albufera** amb algunes dades quantitatives sobre la seva hidrologia.
 - 8 **L'acció dels homes a S'Albufera en els segles XIX i XX** ha estat resumida aquí per En Climent Picornell que comenta des dels projectes de dessecació fins a la més moderna agressió al prat: la central tèrmica des Murterar.
 - 15 **Records d'albuferers** és una transcripció parcial d'una conversa de J. M. S. amb vells murers i poblers que visqueren del conreu, la caça o la pesca en aquella contrada.
 - 17 A continuació trobam una descripció de **La vegetació de S'Albufera** feta per un professional que, en aquests moments, hi treballa: N'Antoni Martínez Taberner.
 - 20 En Miquel Rayó ha contribuït amb suggestiu article: **Ales i aigua. Iniciació apassionada al coneixement de l'avifauna de S'Albufera de Mallorca.**
 - 22 Un **Mapa ecològic i toponímic de S'Albufera de Mallorca** ha estat format per a aquest número de **LLUC** per Miquel A. March.
 - 26 La situació dels **altres vertebrats**, que contribueixen també a l'interès i la importància de l'aiguamoll, és exposada per En Toni Grau i En Francesc Riera.
 - 28 En Joan Mayol (coordinador amb B. Barceló de l'estudi esmentat) intenta una visió global de l'**Ecologia de S'Albufera**.
 - 31 La lluita per la conservació de S'Albufera té més de vint anys. En fa una detallada crònica En Jesús R. Jurado en el seu **Intent cronològic sobre la lluita conservacionista per S'Albufera**.
 - 35 Un dels protagonistes de la darrera decisió sobre S'Albufera, que ha de conduir a la seva conservació, exposa la seva visió sobre **El futur de S'Albufera de Mallorca**. És En Joan Simarro, Conseller d'Agricultura del Govern Balear.
 - 36 Un dels futurs papers de l'àrea ha de ser contribuir a la formació cultural del nostre país. En parla En Jaume Sureda a **S'Albufera de Mallorca i les seves possibilitats en el camp de l'Educació Ambiental**.
 - 38 **Itinerari a S'Albufera**. Una eina per a l'Educació Ambiental que prest s'oferirà en el programa de «La Caixa a les escoles».
 - 40 En Mateu Castelló exposa unes reflexions generals sobre **S'Albufera i la conservació de la Naturalesa**.
 - 41 **L'ESGLÉSIA NOSTRA. Crida de Pasqua 1985.**
 - 43 **De res teatral**, per Josep M.ª Palau i Camps.

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

5106526862

editorial

La nostra llengua, encara amenaçada

Ho hem repetit moltes vegades als nostres Editorials i no ens cansarem de repetir-ho. La salvaguarda de la llengua, com la de tot el que configura el nostre tarannà, les nostres Illes, el nostre paisatge, la nostra història, ha de mester una cura constant perquè han estat massa les «depredacions» que hem hagut de patir i encara suportam.

La lluita per la llengua serà llarga. Més llarga que no ens podíem pensar en els moments d'eufòria que seguiren la liquidació del franquisme. S'ha treballat evidentment molt. Però el treball que encara resta és immens.

Aquest mes d'abril té lloc a l'Estudi General Lul·lià una exposició de material didàctic per a l'ensenyament del català, que pot servir de pretext a moltes i diverses reflexions. L'exposició ha estat organitzada per la CENC (Coordinadora d'Ensenyants del Català) que funciona en el si de l'OBRA CULTURAL BALEAR, i ha estat patrocinada pel Consell Insular de Mallorca. La mostra que s'exhibeix pot donar peu a certs optimismes però també ens fa veure la necessitat de continuar lluitant fins i tot per aconseguir les solucions més elementals.

Són avui diverses les escoles que, a part de l'ensenyament del català, han implantat d'una manera més o menys completa l'ús del català en tot l'ensenyament. Fins ara els resultats poden ser qualificats de positius però una nova amenaça posa en perill la continuïtat d'aquest esforç.

En el darrer concurs de trasllat, convocat pel Ministeri d'Educació del govern espanyol, segueix sense exigir-se la condició del coneixement de la nostra llengua als ensenyants que vulguin exercir la seva professió a les Illes ni preveure que l'hagin d'aprendre dins un termini fix. Això pot donar lloc a tirar per terra tota la feina de normalització lingüística feta a determinats centres, com per exemple a l'escola de Deià, on tot l'ensenyament s'imparteix en la nostra llengua. Precisament l'escola de Deià ha estat anunciada com a vacant en el darrer concurs. El fet que aquesta escola fos regentada per un mestre forà, desconexor de la nostra realitat cultural i lingüística, podria donar lloc a un vertader trasbals tant des del punt de vista lingüístic com pedagògic. Aquest exemple ens demostra fins a quin punt la lluita haurà de continuar.

L'article tercer del nostre Estatut d'Autonomia proclama que el català és la llengua pròpia de les Illes Balears. Caldria demanar, doncs, que les disposicions sobre ensenyament no oblidin aquest precepte i que siguin respectuoses amb ell. ¿Tal volta això no es podrà aconseguir sense les degudes transferències? ¿Quan arribaran aquestes? ¿Es posaran en bones mans per dur endavant una tasca ineludible? ¿Quan serà arribat el moment que al final o principi de curs no hagim de sentir pesar damunt els nostres caps l'amenaça d'una llosa despersonalitzadora a les nostres escoles?

SI, un parc natural: s'albufera d'alcúdia

GRUP BALEAR D'ORNITOLOGIA I DEFENSA DE LA NATURALESA, (G.O.B.)

**DOSSIER:
S'ALBUFERA
D'ALCÚDIA**

Primer
adhesiu
ecologista
de Mallorca,
editat
pel GOB.

S'Albufera, aquest immens prat de la badia d'Alcúdia que ha condicionat la història local, torna a ser notícia. Poques setmanes després que es presentàs a la Universitat la publicació del «Estudio Ecológico de la Albufera de Mallorca», realitzat pel departament de Geografia per encàrrec de l'ICONA, el Govern de la Comunitat Autònoma aprovà l'adquisició d'una part molt important de l'àrea humida. És un moment d'esperança després de molts d'anys de feina en què s'han combinat els estudis dels científics amb les denúncies dels ecologistes, els articles dels divulgadors i els informes dels tècnics, etc. La decisió ha estat rebuda amb general satisfacció: des de la CAEB o l'INESE fins als partits d'esquerra, tothom ha considerat encertada la decisió del Govern, encara que segurament per motius diferents.

El G.O.B. i l'O.C.B. han volgut manifestar la seva satisfacció amb una aportació positiva —una aportació més si no està lleig dir-ho— a la conservació de S'Albufera, aplegant en aquest número de LLUC la informació i les opinions de les persones que més poden dir de S'Albufera. Malgrat l'absència d'alguns temes o signatures que la urgència de temps justifica, pensam que el resultat és positiu, ja que en aquests moments, quan el prat s'ha de convertir en patrimoni viu i real del poble balear, cal que la seva coneixença cali al més profundament possible a la nostra cultura.

GOB

NOTA

Els dibuixos d'aquest número de LLUC han estat cedits per «la Caixa», i són originals d'en Pep Muñoz 'Vasco', de l'«Itinerari de Natura de S'Albufera». És previst que aquesta obra sigui publicada per l'Obra Social de «la Caixa de Pensions de Catalunya i Balears», per al seu programa «La Caixa a les escoles».

**Una cultura en marxa
per a tot un poble.**

Demaneu informació

**XARXA
CULTURAL**

Carrer Ample, 35 (Palau Mornau)
Telèfon 315 10 11 • Barcelona

S'Albufera salvada

per **B. Barceló i Pons**
Catedràtic de Geografia

La iniciació dels tràmits per l'adquisició de S'Albufera per part de la Conselleria d'Agricultura del Govern de la Comunitat Autònoma de les Balears, i de l'ICONA ha estat una notícia que ha produït una satisfacció i una alegria immenses, però molt especialment entre els que d'una forma o altra, des de la recerca o el carrer, s'esforçaren, a vegades heroicament, per la conservació d'aquell espai humit excepcional dins la Mediterrània.

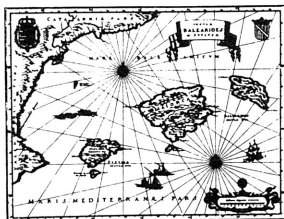
La decisió política d'adquirir S'Albufera —que hem d'aplaudir llargament— no pot ser més encertada des del moment que la conservació d'aquest espai natural no es pot realitzar satisfactòriament únicament prohibint els usos que el poden degradar; és necessari també gestionar-lo i possibilitar la seva funció científica, pedagògica i contemplativa o ociosa, i això sols es pot fer a partir de la propietat.

La pressió antròpica sobre S'Albufera començà amb la transformació de Ses Marjals per usos agrícoles a principis del segle XVIII i que continuà dins la primera meitat del XIX. En 1851 l'enginyer Antonio López dibuixà un magnífic planell, trobat per Andreu Muntaner, que ens mostra l'estat de S'Albufera en el seu estat natural, i a la qual donava una extensió de 3.203 Hes. que inclouen les àrees submergides permanentment, estacionalment o excepcionalment a més de Ses Marjals. El projecte de dessecació realitzat el 1871 pels anglesos propietaris de la «New Majorca Land Company» afectà 2.035 Hes. però el fracàs econòmic de l'empresa retornà S'Albufera al seu estat natural. El 1933 amb la venda d'un tros de 198 Hes. que en gran part es destinaren a la urbanització de l'Hotel Golf d'Alcúdia, és quan comença el procés de degradació

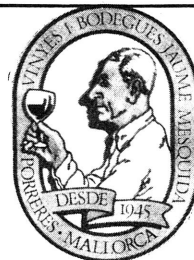
de l'ecosistema albuferenc amb la desaparició de s'Estany Gran situat a les proximitats d'Alcúdia. Més tard, a partir de 1958 i paral·lelament al desenvolupament del turisme i de la demanda d'espai d'oci per part d'una població en creixement que es va enriquant, és quan s'accelera el procés de degradació de S'Albufera. L'especulació del sòl recolzada per la tecnologia aplicada a la construcció ho feren possible. Es destrueix irreversiblement l'ecosistema de s'Estany des Ponts, que la toponímia oficial anomenà «Lago Menor» i que els constructors batiaren —cínicament— amb el nom de «Lago Esperanza»... Es comença a construir sobre la restinga arenosa rica en endemismes i a la vegada algunes àrees inundades eren reblides amb cendres i runes... Avui queden aproximadament 1.500 Hes. de S'Albufera, de les quals 1.200 seran adquirides per entitats governamentals.

Però simultàniament al procés de degradació de S'Albufera, la zona humida era objecte de preocupació. Des del 1965 comencen les manifestacions del món científic i conservacionista per a la necessària protecció de l'aiguamoll: ornitòlegs, biòlegs, geògrafs... coincideixen en el seu dictamen. Els mitjans de comunicació, tant locals com estatals i estrangers se'n fan ressò. El món turístic se sensibiliza també, etc. Un ampli resum de totes aquestes inquietuds ha estat elaborat p'en Jesús Jurado per aquest mateix número de **Lluc**, i fa innecessària una repetició aquí, però cal insistir en la seva importància, definitiva per al futur de S'Albufera.

I mentres passava tot això l'administració romania —tràgicament— silenciosa i permissiva davant el desastre ecològic i cultural, ignorant els valors que s'anaven

A la Mar Mediterrània, bressol de la Cultura de la vinya i el vi, emergeix l'Illa de Mallorca. El seu meravellós clima i privilegiada situació fan que hi creixin fermes vinyes i s'hi criïn esplendorosos vins coneguts des de l'antiquitat.

Jaume Mesquida

VINYES I BODEGUES A PORRERES (MALLORCA) Tel. 971/647106

VENDA DIRECTA A LA BODEGA

Foto: Tià Avellà

perdent irreversiblement, quan no ho fomentava al posar-se al costat dels especuladors i constructors en nom d'una riquesa mal entesa perquè sols beneficiava uns pocs en detriment d'interessos superiors comunitaris.

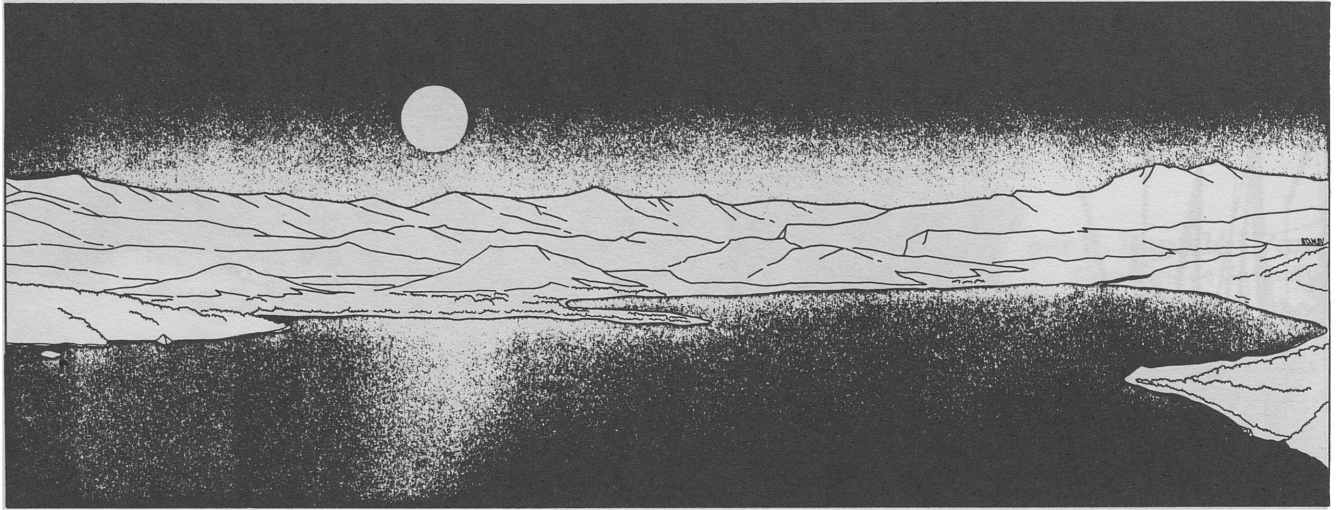
Va ser al final de la dècada dels anys setanta quan l'ICONA començà a preocupar-se per S'Albufera i per poder disposar d'un instrument vàlid per la seva defensa encarregà al Departament de Geografia de la nostra Universitat un estudi científic i pluridisciplinar que va ser conclòs en 1980 i ara s'acaba de publicar.

El resultat d'aquest esforç col·lectiu per salvar S'Albufera és la voluntat d'adquirir-la pel seu ús públic i la seva conservació. A la fi s'ha imposat la raó i l'encert, i amb això la nostra classe política ha manifestat una saviesa i una sensibilitat que altres no tingueren.

És veritat que l'home necessita dels recursos de la naturalesa per assegurar la seva supervivència, continuïtat, i també el màxim de benestar i comoditats. I aquest aprofitament, absolutament legítim, suposa la transformació del medi. Ara bé en el concepte de cost-benefici en aquestes relacions home-medi hem de tenir en compte que l'home té entre les seves necessitats les d'uns valors intel·lectuals i morals; necessita saber, descobrir per augmentar aquest saber; fruit de plaers estètics com és la contemplació del paisatge. I la naturalesa ofereix uns

determinats recursos per aconseguir aquestes necessitats. I aquests recursos, que indubtablement tenen un cost, el de conservar-los, ens produeixen un benefici difícilment quantificable en termes monetaris, perquè s'infiltra amb el temps en tot el sistema productiu, com passa amb l'educació. És a dir tenen una rendibilitat social que està per damunt dels valors comercials convencionals. Els espais naturals singulars o excepcionals constitueixen veritables monuments de la naturalesa que ocupen uns espais que no admeten altra funció.

L'adquisició de S'Albufera se situa en una línia, iniciada per l'ICONA i el GOB al comprar finques de la Serra de Tramuntana, per protegir i conservar espais naturals singulars pel seu ús públic en la investigació, la didàctica i la contemplació. Això que està recolzat per una bona part del nostre poble, manifesta una presa de consciència que l'home més que senyor i amo de la natura —vella idea judaico-cristiana reviscuda amb el renaixement i que inspira el calvinisme que està en la base del desenvolupament capitalista— és un administrador d'un medi del qual forma part com un element més de l'ecosistema mundial, i que en tot cas, i d'aquí la seva responsabilitat, es diferencia de la resta dels elements, pel fet de donar-se'n compte de la seva funció.

Formació de la primera barra de S'Albufera durant la Glaciació del Riss

Formació i evolució geològica de S'Albufera

per Andreu Muntaner Darder

S'Albufera, situada al fons del sector NW de la badia d'Alcúdia, es troba separada de la mar per una barra arenosa o restinga d'uns 8 Kms. de llarg i d'amplada variable entre 250 i 500 mts.

El límit nord de S'Albufera està situat en els afloraments miocènics sincrònics amb els plegaments de la Serra de Tramuntana i les dunes pleistocèniques d'Alcúdia. Els límits de ponent són les serres de Sant Martí i Son Fe; els de llebeig, els terrenys al·luvionals de Sa Pobla i a migjorn afloraments arrecifals de calisses tortonianes i calcarenites pliocèniques.

En els darrers 25 anys s'han portat a terme nombrosos sondejors per aigua a Sa Pobla - Muro. A través dels seus testimonis sabem que S'Albufera és una cubeta de subsidència, basada sobre marques grises amb guix i calcarenites, de la mateixa edat que les roques que es veuen per Alcúdia i Muro - Santa Margalida.

Aquestes roques s'afonaren, especialment al llarg de l'eix longitudinal del Pla de Sa Pobla, i la mar penetrava, durant el tortonian i el Pliocè. Allà es formaren arrecifos, es depositaren marques grises i calcarenites, i per damunt, aports al·luvials.

Aquest procés d'afonament tingué una amplitud màxima en el transcurs del miocè i el pliocè. La història es complica per repetides regressions i transgressions marines durant el Pleistocè, conseqüències diverses: forta erosió de zones emergides, dipòsits de materials a la cubeta per aports de torrents, tallat de rasses, formació de dunes. A diversos punts entorn de S'Albufera es veuen aquests nivells a + 10 + 5 i + 2'5 mts.

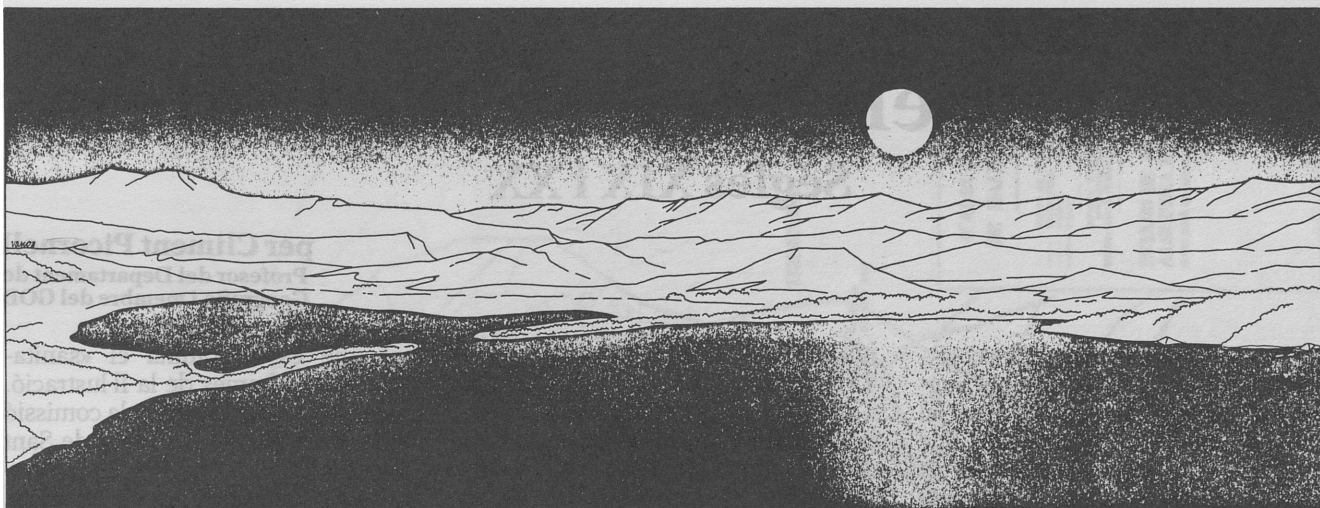
El procés de formació de S'Albufera és d'un període recent, l'Holocè. Abans, durant el Pliocè, hi havia una sèrie de llacunes salabroses en el pla de Sa Pobla - Inca, però allunyades de l'actual línia de costa.

En aquest tipus de processos, és difícil dictaminar el nivell marí corresponent al dipòsit llacunar, així com la cronologia local de transgressions i regressions. Podem intentar situar l'origen a processos gradacionals en el transcurs d'una gran regressió, probablement en el Riss (—100.000 anys), quan es va formar la gran plataforma epicontinental de la Badia d'Alcúdia, i sobre la qual s'han desenvolupat una sèrie de processos que han culminat en el paisatge actual de S'Albufera.

Els sediments de S'Albufera són en gran part arenes de platja sobre un fons marí pla i d'escassa fondària, d'edat neotirreniana. Aquests sediments estan sota les aigües i els llims de S'Albufera, entre - 5 i - 14 mts. Sols l'àrea de S'Amarador - Font de Sant Joan - Ca N'Eixut els fons són més alts, de calcarenites en probable correspondència amb el nivell de + 2'5 m.

Aquest substracte, abans del dipòsit de fang i llims, va ser sotmès a una intensa erosió, com ens demostren les gruixes i fondàries molt diferents a sondejors pròxims.

Els sediments de S'Albufera mostren una repetició de seqüències de tipus molt salabrosos alternant amb altres d'aigües més dolces, fins i tot dolces completament, amb llits de turba. Això es deu a les oscil·lacions del nivell marí i a l'increment d'aports d'aigües continentals, bé per escorrentia, bé per surgències d'aigües freàtiques dels aquífers del Pla de Sa Pobla.

La superfície de la zona inundada o humida de S'Albufera des de l'Holocè ha sofert notables variacions, a part de les intervencions humanes en temps molt recents.

A la fase d'expansió màxima, el seu perímetre s'iniciava on és ara el moll vell del Port d'Alcúdia, penetrava cap al poble ocupant tot el pla existent al peu de l'amfiteatre romà, cementeri, Ses Poves, Can Gelat, Can Banyà, Sa Quartera des d'on tombava cap al Murterar i Oriolet, voltant per baix del Puig de Son Fe i penetrant cap a Son Siurana d'Abaix fins a l'actual carretera de Palma a Alcúdia. D'allà tirava cap al S., cap al Pont Gros, Can Cirer, Son Carbonell fins a la Punta de S'Amarador. D'allà voltava cap al peu de Son Sant Martí, vorejant el promontori de Can Senaier, Ca N'Eixut i Son Bosc.

Aquesta Albufera tendria el nivell situat entre 6 i 8 m. per sobre la cota actual, i és probable que tengués una restinga situada més a l'interior que la que coneixem. Pot ser aquesta passada barra es pot relacionar amb els turons de Ses Puntes, i eventualment enllaçava amb les calcarenites de la vora interior de l'estany dels ponts.

Un punt interessant, que ja suggerirem el 1980 al «Estudio Ecológico de la Albufera de Mallorca» de la Universitat, és la possibilitat que el port romà de Pollentia fos, precisament, l'Estany dels Ponts. Aleshores el nivell de S'Albufera devia estar 2 o 3 m. per sobre l'actual, la qual cosa, amb les fondàries d'aigua ressenyades al plànol d'A. López, donaria a l'Estany un calat de 7 o 8 mts. Aquest port natural, amb les possibilitats de caça, pesca, salines, etc. de S'Albufera podria explicar l'estranya ubicació de Pollentia, en un promontori mal comunicat amb l'interior de l'illa, lluny d'aigües potables (que s'havien de dur de Ternelles) i una gran vulnerabilitat militar.

Quant a temps més moderns, l'arxiu del Servei Hidràulic de Balears conserva un document importantíssim, un plànol escala 1:10000 format abans del 1859, que acompanyava el projecte de dessecació d'A. López (Iniciat a 1851).

Hom hi aprecia que S'Albufera era llavors un conjunt de quatre grans llacs i un rosari de basses que desaiguaven per una xerxa de canals i síquies a l'Estany dels Ponts, obert a la mar per una gran gola que figura a tots els mapes dels segles XVII a XIX. Aquests llacs reben el nom

d'Estany Gran o major (amb un calat de 0'85 m.), Estany dels Ponts (2'23 m. de calat) i els estanys de Baix i de Ses Puntes, que sols tenien una fondària de 0'3 m.

ELS APORTS HÍDRICS

Les aigües de S'Albufera tenen dos orígens: superficial i subterrani.

Les superficials arriben pel torrent de Sant Miquel i el de Muro. El primer aplega les aigües de Massanella, Campanet i Ses Fonts Ufanes, que capten part de les aigües de la Serra de Tramuntana, amb precipitacions mitjanes pròximes als 1.000 mm.

Al torrent de Muro hi desaigüen els d'Almadrà i Solleric, que també vénen de la part alta de la Serra de Tramuntana; i el d'Alcoraia que drena bona part de la regió central de l'illa, amb una precipitació mitjana de 600 mm.

Els aportos superficials a S'Albufera, segons el Servei Hidràulic es poden xifrar en 22 Hm³, 16 dels quals arriben pel Torrent de Sant Miquel i la resta, 6 Hm³, pel torrent de Muro. Aquesta aigua, en realitat, penetra poc dins S'Albufera, ja que precisament la feina dels anglesos en el segle XIX fou conduir les aigües d'aquests dos torrents cap a la mar pel 'Gran Canal', que es forma precisament per la unió dels torrents esmentats.

Subterràniament es descarrega a S'Albufera la unitat geològica de Sa Pobla - Muro, un aquífer lliure al si dels al·luvions més moderns, que recobreixen la part antiga de S'Albufera, realimentats també per aigües de rec que, segons el S.H.B., suposen una mitjana de 12 Hm³. A S'Albufera descarreguen una sèrie de fonts perifèriques de les quals la més important és la de Sant Joan, explotada comercialment. Altres són les de Son Ciurana, els Ullets, etc. En total, s'estima una quantia mitjana anual de 25-30 Hm³.

Al si de S'Albufera hi ha també surgències o ullals, allà on les calcarenites carstificades afloren, i que compliquen la vida dels enginyers anglesos: quan les obres feren baixar el nivell de les aigües, els ullals prengueren activitat, o se'n formaren de nous, alguns d'aigua salabrosa o salada. Aquest degué ser el factor fonamental del fracàs econòmic de la dessecació i conreu de S'Albufera.

L'acció dels homes a S'Albufera

Segles XIX i XX

per Climent Picornell

Profesor del Departament de Geografia i membre del GOB

L'acció humana sobre els ecosistemes naturals és antiga. Però l'augment de la seva influència va paral·lel a l'augment del mitjans tècnics que aquesta pot emprar. Malgrat que els homes actuassin sobre S'Albufera des d'antic, els canvis fonamentals no es produiran fins a mitjans del segle XIX i augmentaran significativament a la segona meitat del segle XX. És hora, ja, que aquesta actuació sigui per a conservar-la.

Les fonts d'informació antigues que parlen de les illes Balears fan esment de S'Albufera. Fins i tot, una de les ciutats romanes més importants, Pollentia, es dressà quasi tocant els seus marges. Els àrabs donaren al lloc el nom d'Al buhayra («la llacuna») i les fonts medievals ens parlen del seu aprofitament per a pastura, pesca, caça —«d'animals de prat»— i llenya als terrenys reials o comunals. Aquest ús era de gran importància pels municipis. Pareix cert que durant tots aquests anys les alteracions del medi natural per l'acció humana es limitaren a les abans indicades, sense modificar l'aspecte extern del gran ecosistema.

SA MARJAL

Els primers documents que ens parlen d'una modificació real de l'aspecte S'Albufera es remunten a 1665. Són els terrenys que es guanyen als marges externs denominats «Sa Marjal». Es tracta de terrenys inundats guanyats a base de l'acumulació del fang o llot en petites parcel·les que es mantenen irrigades per l'aigua capilar, separats entre ells per síquies d'aigua. Nogensmenys, aquesta ocupació fou problemàtica per causes legals. Al 1719 els nous governants —sorgits de la guerra de Successió i el Decret de Nova Planta— reclamen la possessió del territori que tractam i consideren il·legals els aprofitaments de Sa Mar-

jal. Hi havia 442 establits l'any 1722. El plet no es tancarà fins el 1793 en què els terrenys són incorporats al Reial Patrimoni, si bé els establidors poden continuar el seu ús i els municipis conservarien els productes provinents de les pastures i l'aprofitament comunal.

És l'aprofitament d'aquests terrenys, coneguts com Sa Marjal, el primer modificador real de S'Albufera. Aquesta, en els seus marges aprofitats així, canvia la seva fesomia: es treu la vegetació, el canyet i les seves arrels i es van confeccionant petites parcel·les de conreu.

ELS PROJECTES DE DESSECACIÓ

Abans dels projectes de dessecació, S'Albufera era: marjals, prats i estanys. Ja a començaments del segle XIX s'inicien una sèrie de propòsits per dessecar-la que no es duren a terme fins a 1870. Encara que fracassats quasi totalment, S'Albufera se'n ressentirà fortament. Gran part dels elements que avui en dia són visibles, principalment canals, camins, ponts o sifons són productes d'aquesta època.

L'any 1799 el francès Alexandre de Canterac —recolzat per la «Sociedad Económica de Amigos del País»— presenta projecte per a dessecar S'Albufera. La canalització dels torrents, la construcció dels canals de desaiuament i la instal·lació de màquines hidràuliques possibilitarien aprofitar —segons ell— 1000 Hes., la meitat de les quals quedarien de la seva propietat. La guerra contra Napoleó féu avortar aquest projecte.

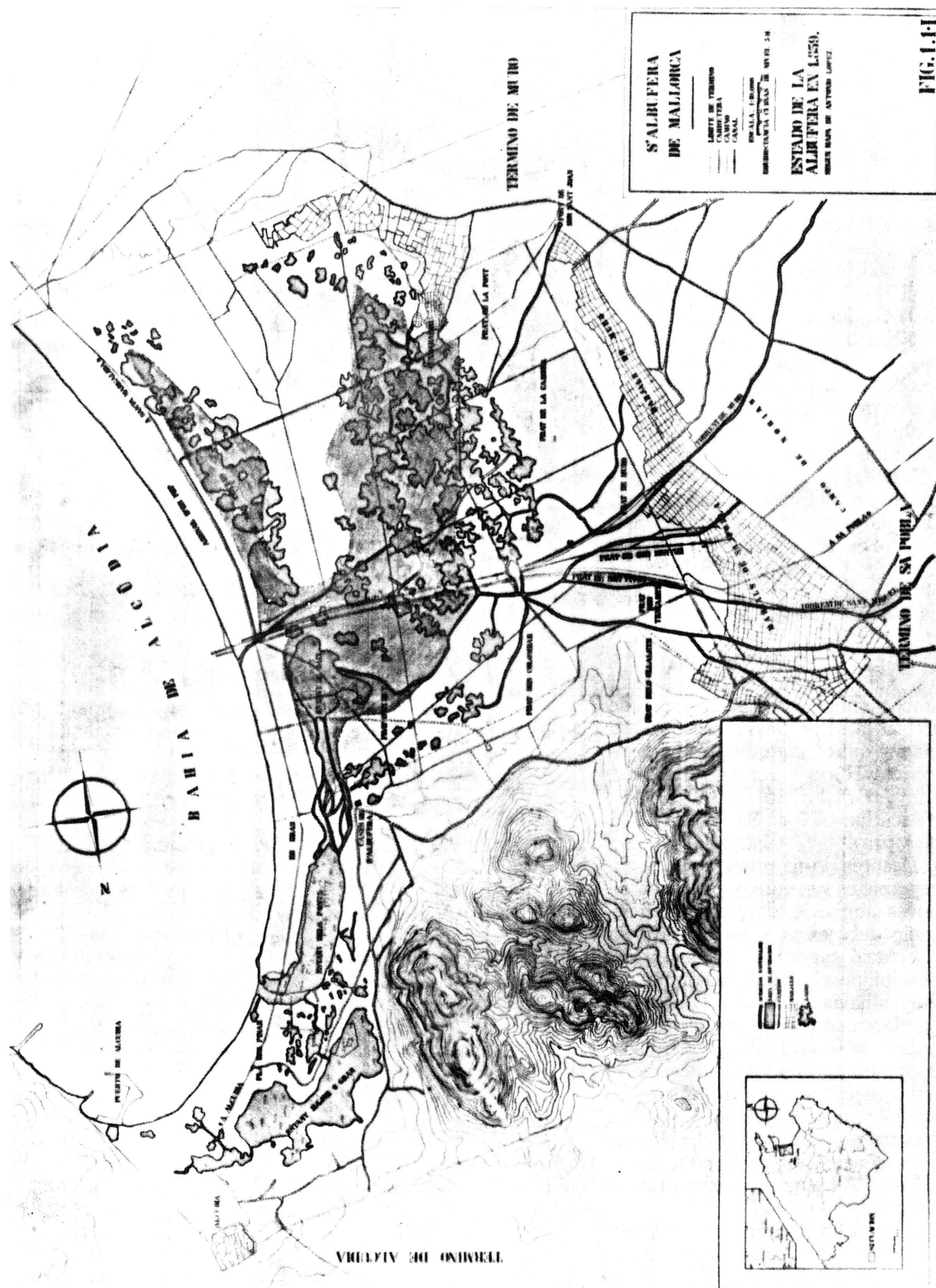
El 1817 els jurats de Sa Pobla i Muro es queixen de les condicions d'insalubritat provocades per S'Albufera. Aquí comença el procés que durà com resultats la dessecació de moltes llacunes i aiguamolls, empès

pel que es denomina el «sanitarisme» dels homes de la Il·lustració. Al 1818 ja s'havia format la comissió per a la dessecació del Prat de Sant Jordi de Palma. Al 1850, Paul Bouvij havia aconseguit aquest propòsit.

Mentrestant, el 1822 s'inicia la distribució de terrenys dels béns de propis entre veïns dels municipis, fins al punt que al 1850 hi havia ja 854 establits. Però, al 1847, s'havia iniciat des del Govern Central un expedient per veure l'estat de la qüestió sobre la insalubritat de S'Albufera, que conclou el 1851 amb una Reial Ordre manant la dessecació. Aquesta hauria de ser duita a terme pels propietaris i en cas que aquests no ho fessen, l'Administració se'n faria càrrec. Així fou, i l'enginyer Antonio López redacta el 1853 un projecte per a dessecar-la. En aquest projecte es diu que els torrents que desaigüen a S'Albufera —fora sortida directa a la mar— augmenten notòriament el nivell de les aigües embassades i proposa efectuar dos canals en forma d'arc de circumvallació unint els torrents de Sant Miquel i de Muro, aïllant així S'Albufera dels aports torrencials, es proposa un sistema de rec i rebaixar el nivell de l'aigua a les zones inundades. López havia aixecat un planell de S'Albufera, el 1852, interessantíssim document únic. En ell hi podem observar com era S'Albufera abans de les grans obres de drenatge i canalització, quasi verge, la sortida de les aigües al mar es feia, encara, per l'Estany dels Ponts i no per S'Oberta.

Malgrat l'aprovació d'aquest projecte, l'any 1856, i a la formació d'una companyia per a dur-lo a terme —els directius de la qual foren Claudi Marcel i Mateu Ferragut— es construïren sols els canals d'en Ferragut, de s'Ullastre, d'en Molinàs i d'en Conrado.

Un Reial Decret de 1859 autoritza

Mapa de l'enginyer Antoni López de 1854.

Estat com es trobava S'Albufera abans dels projectes de dessecació. Únicament ses marjals de Sa Pobla i Muro i alguns canals denotaven les petjades humanes. Els grans estanys i els prats donaven un aspecte prou diferent del que avui coneixem.

un nou element, Juan M. Villaverde, a provar de dessecar S'Albufera, segons un projecte presentat per ell mateix i aprovat per la signatura de la reina Isabell II. Modifica el primitiu projecte d'Antonio López i proposa fer un malecò per a la sortida dels dos torrents en un únic canal central que travessaria S'Albufera, així com experimentar quin serà el procés d'enfonsament, dins els llims, dels materials per a la construcció dels canals.

El 1863 es concedeixen les obres a J. J. Figuera, G. Parkington i J. Higgin. Aquest mateix any es comença a construir el canal central, des de la mar cap els torrents, encara que es produeixen problemes per les acumulacions de sediments a la desembocadura.

A finals de 1863 es fa una nova concessió a la «New Majorca Land Company» fundada a Londres pels anglesos J. F. Batenman i W. Hope, el quals encarregaren el projecte tècnic a dos enginyers, Grun i Waring. Es modifica el malecò —fent-lo més endins de la mar—, es proposa construir altres dos canals de desguàs fins a la mar i dessecar la zona inundada amb bombes hidràuliques, ja que aterrar-la seria massa costós. Batenman —qui comprà després la participació Hope— conseguí dessecar l'any 1871, 2146 Hectàries (341 d'Alcúdia, 679 de Sa Pobla i 1126 de Muro).

Després d'una primera collita acceptable es va veure que per mor de noves surgències d'aigua i la salinització dels terrenys, en no haver-hi circulació superficial d'aigua, s'impossibilitava l'ús de la major part del que s'havia guanyat. Únicament quedaren en condicions de ser conrades, 400 Hes. Els descendents d'en Bateman, endeutats, no tingueren més remei que vendre —no se sap bé si la seva concessió o la seva propietat— als qui els devien doblers. És així com arriba a la possessió de S'Albufera la família Gual de Torrella.

Amb tot i amb això, s'havien aconseguit reduir les zones inundades i donar sortida a la mar a gran part d'aquestes, amb el beneplàcit de l'administració i la desconfiança dels pagesos del reguiu proper. S'Albufera havia adquirit una fesomia

ha disipado los vapores moféticos, y de las quales han de salir apresurados, algunas horas antes que se ponga el sol.

No hara pues el soberano injuria a los propietarios, antes bien un señalado beneficio; y supuesto, que perdiesen algo de su propiedad no hai ninguno de ellos, que no se gloriasse con haber contribuido a cerrar en su patria las puertas de las enfermedades y abrir al mismo tiempo las de la abundancia y prosperidad.

Concluyo ofreciendo Desaguar las lagunas de la isla, fabricar, y mantener a mi costa una maquina hidraulica, que quitara para siempre las aguas de dichas Lagunas; con tal que de manera en propiedad la Mitad del terreno desecado el qual quisiento perder luego que por mi desidia o la de mis sucesores venga a caer el beneficio de mi maquina.

Por tanto Suplico a V. m. il. l. S. de Sordana acudir a S. m. para que se digna otorgar me el privilegio exclusivo de la maquina y la licencia de desecar las lagunas por los suados, y bajo las referidas condiciones.

D. G. m. al. a V. m. il. l. S.

Palma y mayo 21 de 1799

Alexandre Canterac
Sen. De Ornezam

Projecte de dessecació d'Alexandre de Canterac, baró d'Ornezam.

En aquest últim full de la memòria presentada per Canterac a la Societat Econòmica d'Amics del País es pot veure la data de 1799 i els propòsits de treure l'aigua per a sempre de S'Albufera a canvi de la meitat de les terres.

ben diferent de la que ens mostrava el planell d'en López. Segons s'Arxiduc, es construïren 400 quilòmetres de síquies i canals de rec i 50 quilòmetres de camins amb els seus ponts. El canal que circumvoltava S'Albufera tenia 32 quilòmetres. Aquest devia ser el seu perímetre original.

EL CONREU DE L'ARRÒS

A començament del segle XX Joaquim Gual de Torrella arrendà la finca a la «Compañía Industrial Balear S.A.» qui introduí nous conreus, principalment el de l'arròs. Comença una nova època per a S'Albufera, la qual durant una sèrie d'anys es veurà aprofitada per aquest conreu. En un principi s'arribaren a sembrar quasi 2.600 quartons d'arròs. Però la inundació de 1906 destruï la collita. Ja al 1852 durant «sa Plena d'en Gelat» (En Gelat hagué de deixar ses egües que pasturava per dins S'Albufera i estigué enfilat dalt d'un arbre dos dies i mig) 100 milions de metres cúbics d'aigua —segons A. López— havien arrasat gran part dels terrenys de Sa Marjal.

Amb motiu de la inundació i pels baixos preus de l'arròs la citada companyia abandonà l'explotació de la finca. L'administració retorna als Gual de Torrella. A partir d'aquest moment se cediren les terres, també per fer-hi arròs, en petites parcel·les, «veles». Entre 1930 prop de 500 contractes —de cinc a setze quartons— continuaven el conreu arrosser. Després d'acabada la segona Guerra Mundial entrà en recessió. El 1956 es conren 400 quartons, el 1979 sols 40 i actualment és un conreu marginal, mantengut sols per alguns agricultors, devots de l'arròs «bombita», com l'amo «En Morber» qui opinava que era el millor arròs del món.

Durant tota aquesta seqüència arrossaire S'Albufera era mantinguda «neta» del canyet que invadia progressivament els terrenys abandonats. Poc a poc retorna al seu aspecte primitiu, encara que es puguin veure les restes de les anteriors modificacions i el traçat de milers de «veles». Fins fa pocs anys els grans canals eren netejats, darrerament fins i tot aquests han estat envaïts per la vegetació i molts de ponts quasi

Ortofotografia aèria de S'Albufera de l'any 1956.

S'Albufera presenta les marques de les obres del segle XIX, camins i canals i també les dels conreus de l'arròs. Aquestes són encara ben visibles a la dreta del Canal Gran, a les zones d'Es Cibollar, Es Colombar i Es Patrimoni. El Turisme i la segona residència no l'han malmesa, encara.

cegats, amb gran perill d'inundació de les terres agrícoles de darrera.

LA FÀBRICA DE PAPER

El 1938 la finca de S'Albufera passa de la família Gual de Torrella a l'empresa «Celulosa Hispánica S.A.» a canvi d'un paquet d'accions del 70% del total. Ara es fabrica paper. L'emplaçament de la fàbrica es féu ben al mig de S'Albufera, al lloc conegut com Sa Roca. Aquest fou el lloc considerat més interessant. Prop de Port d'Alcúdia —entrada de matèria primera i sortida de la producció—, proximitat de les mines de lignit de Son Fe, mà d'obra barata, facilitat del transport i per la gran quantitat del cabal d'aigua dolça necessària. L'empresa produïa paper d'embalar i entre altres matèries primeres utilitzava el canyet, de creixement espontani i esponeròs a S'Albufera. Fàcil de recol·lectar, fi-

bra llarga i prima. S'arribaren a recollir fins a 40 tones diàries de canyet que eren transportades a la fàbrica en barcasses estirades des de les voreres. Amb tot i amb això s'havien d'importar altres matèries de la Península en quantitats pròximes al 50 %.

L'empresa es quedà, però, insuficientment mecanitzada i la maquinària antiquada. El seu mercat principal —les ciutats del llevant peninsular— preferí les produccions més properes i més barates. La fàbrica, en la qual hi arribaren a treballar més de cinquanta operaris, causà baixa en el Ministeri d'Indústria l'any 1968. De fet havia deixat de funcionar l'any 1966.

LES SALINES

En els anys quaranta es construïren uns estanys per a l'obtenció de sal al marge oriental de S'Albufera,

just darrera el cordó dunar. L'exploració d'aquestes salines, amb el nom de «Salinera Mallorquina S.A.», data de 1946. La seva producció mitjana estava avaluada en 50 tones anuals. L'any 1976 —el darrer del que es tenen xifres— la producció fou de 400 tones. Pareix que a partir de 1977 es trobava inactiva i fou declarada en caducitat el 26 de Novembre de 1979. La presència d'aigua en abundància als estanys abandonats l'han convertit en un biòtop molt interessant per l'avifauna. Un càmping, ben veïnat, destorba els seus habitants.

EL TURISME, LES URBANITZACIONS I LA NORMATIVA URBANÍSTICA

Les grans modificacions sofertes per S'Albufera en els darrers anys són les produïdes per la urbanització de part del seu territori en vistes a dedicar-lo a l'ús pel lleure. No hem d'oblidar la construcció de la Central Tèrmica d'Es Murterar.

Ja els anys trenta el fenomen turístic es manifesta, sobretot als terrenys de S'Albufera que pertanyen al municipi d'Alcúdia més propers a la mar. La construcció de l'Hotel Golf, amb un camp de Golf que s'utilitzà durant la guerra civil com a camp d'aviació, feien preveure que la gran platja d'Alcúdia feia molt atractius aquests terrenys, malgrat que la presència de les zones embassades actua de focus repel·lent, pels moscards i les olors.

El parèntesi causat per la guerra i la posterior època de recessió turística, s'obre de bell nou el 1956 amb la represa de la urbanització «Playas de Alcúdia». Al 1962, «Playas de Mallorca» presenta un pla d'ordenació —el «Plan General Comarcal de Ordenación Urbanística»— aprovat el 7 d'abril de 1962. En aquest hi ha projectes d'urbanització que afecten als «lagos n.º 6 y n.º 7». Comença el procés de reconversió d'aquesta zona de S'Albufera. Hi seguiran «La Ciudad de los lagos» amb processos de rebliment —amb materials de runes i amb cendres produïdes a la central tèrmica del Port d'Alcúdia— i encimentat de les llacunes. És l'inici de la desaparició paulatina de les zones embassades en aquest municipi.

A partir de 1963 —es produeix una desintegració de la propietat de S'Albufera— el ritme d'edificacions d'hotels i urbanitzacions s'accelera. Al municipi d'Alcúdia la gran tramitació d'expedients urbanístics —la qual cosa no vol dir que estiguin aprovats— dona una idea del volum d'edificació. L'any 1966 es redacta un Pla General d'Ordenació Urbanística que qualifica les zones d'Albufera i de la barra o cordó que la separen de la mar amb normatives —segons la Llei del Sòl de 1956— d'«Urbana Jardín semi-intensiva», «Urbana Jardín extensiva» i «Urbana extensiva». Així es va desenvolupant un procés d'urbanització en funció d'una explotació turística o de segones residències massa elevada, provocant la transformació del primitiu medi ambient en una zona plena d'hotels i urbanitzacions.

Al municipi de Muro la zona amb ordenació urbanística, contempla l'edificació de tota la barra arenosa —exceptuant la zona de propietat municipal administrada per I.CO.NA.— i la penetració dins S'Albufera. A aquesta última zona es pretenia fer un camp de golf de 18 forats i la construcció d'una xarxa de canals que serien navegables. A la barra dunar, urbanitzacions: «Las Gaviotas», «Ses Fotges», «S'Oberta», «Polígon n.º 7», etc. Separades de les anteriors, per terrenys comuns, «Ses Casetes des Capellans». Una colonització concebuda com expansió estiuenca per l'ús únic i exclusiu dels habitants de Muro i estructurada en base a concessions —casetes o barraques— en les quals els serveis d'infraestructura són quasi inexistent.

La nova normativa, sorgida de l'adequació de l'ordenació territorial existent, a la nova Llei del Sòl del 1975 ha produït la redacció de tres noves figures urbanístiques: Normes Subsidiàries de Planejament a Alcúdia —en fase d'ordenació des del Maig de 1984—, Adaptació i Revisió del Pla General de Muro— en fase d'Ordenació des del Febrer de 1983— i Normes Subsidiàries de Planejament —Avenç és en fase d'Aprovació inicial des del Març de 1982— a Sa Pobla. En el que afecta a S'Albufera, aquesta nova normativa urbanística dona per bo tot el

que s'ha fet anteriorment —res-tringint una mica la urbanització a Muro, molt poc— i té en compte les «Normas complementarias y subsidiarias de planeamiento general del Espacio Natural S'Albufera» aprovades el 1983. Foren redactades per decisió del Consell General Interinsular. Afecten a una superfície d'unes 1.400 Hectàries de S'Albufera que qualifiquen d'«Elemento Paisajístico Singular», la part més interior i «Paraje Preservado» la més externa. Les àrees perifèriques que no toquen la mar són catalogades «Zonas Agrícolas-Ganaderas».

En resum, podem dir que la normativa urbanística actual té la intenció de protegir únicament aquesta zona de S'Albufera. La resta es pot donar per perduda o, si es vol, com guanyada per les urbanitzacions. De la barra dunar —d'una importància ecològica gran— sols quedarà en estat seminatural les 100 Hectàries i escaig de la Comuna de Son Sant Martí.

Tot just al costat de les antigues salines abandonades s'hi construí el «Camping Platja Blava». Primer es sembraren polls i, posteriorment, s'ordenaren els terrenys per a oferir un lloc d'acampada, una piscina i un supermercat.

CENTRAL TÈRMICA D'ES MURTERAR

La Central tèrmica per a la producció d'energia elèctrica «Alcúdia II», més coneguda com «Es Murterar» —pel nom del lloc on s'ubica— s'acabà i es posà en marxa l'any 1981. Consta de dos grups de 125MW ampliables a quatre. Es construí en uns terrenys ben devora S'Albufera, enfront d'Es Colombar, una de les zones ornitològicament més importants.

G.E.S.A., a principi dels anys setanta, decidí, per atendre l'increment de la demanda, construir una nova central. Rebutjats altres emplaçaments i altres castes de combustibles —S'Estalella a Lluçmajor i el gas natural— es decidí, per mor de la crisi petrolífera, edificar una central que aprofitaria els lignits mallorquins. Se suposava que es cremarien un milió de tones d'aquest combustible autòcton, les quals produïrien 400.000 tones de cendres residuals, cada any.

Estaria situada prop del mar —per la refrigeració de les turbines— prop d'un port —la central seria mixta, carbó i fuel— per les necessitats de fuel-oil, facilitats per l'accés en tren per transportar els carbons —es parlava de perllongar la línia Inca-Sa Pobla-Es Murterar-Port d'Alcúdia— s'inicià una campanya del «tren bon - mitjà - de - transport - també - per - a - passatgers». La solució més econòmica segons l'empresa hagués estat situar la central on hi havia la central antiga al Port d'Alcúdia, però per raons ambientals —fonamentalment turístiques— es decidí ubicar-la a Es Murterar. La baixa cota del qual possibilitava que la central no estigués damunt la platja d'Alcúdia i un petits turons al seu darrera la camuflaven de la vista pública. El sobrecost d'aquesta operació —retirar-la de la platja— s'avaluà en 500 milions de pessetes.

El fet que ara ens ocupa, però, no és el justificar el seu emplaçament o la seva necessitat sinó el seu impacte ambiental damunt S'Albufera. Aquest ha estat molt gros. La presa i descàrrega d'aigua de mar per a refrigeració estat resolta per conductes submarins enterrats —en una longitud de dos quilòmetres dins S'Albufera—. Aquesta fou desventrada —com es veu a la fotografia durant tot el temps de la seva construcció. En l'aspecte de la contaminació acústica no es pren cap decisió, encara que es diu que no passen de 45 decibellis. Quant a la contaminació atmosfèrica la instal·lació de filtres i la construcció d'una xemeneia de 140 metres d'altària provenen que els nivells d'immissió de partícules en suspensió i d'anhídrid sulfurós es mantengui dins els nivells inferiors fixats en la normativa vigent.

L'impacte visual de la central és gros, com també ho són les torres que aguanten els fils conductors de les línies de 220 KV, encara que es diu que varen ser especialment estudiats per tenir una incidència mínima dins el paisatge.

És veritat, certament, que l'empresa ha tengut atencions perquè l'impacte es reduís al mínim, el problema al meu entendre rau en el fet que la ubicació en si, de la central ja afectava una zona tan important com

Ortofotografia aèria de S'Albufera de l'any 1980.

Els antigament anomenats Estany Gran i Estany dels Ponts, avui convertits en «Lagos» i reduïts a basses rodejades de ciment i edificis. Es pot observar com la construcció de les tuberies de la central tèrmica d'«Es Murterar» travessen part de S'Albufera.

les voreres dels llacs per l'ús turístic o desventrament de S'Albufera per a les tuberies d'Es Murterar— la caça i la pesca han continuat.

Pel que fa referència a la pesca les captures han anat en recessió paral·lelament a la degradació de les condicions ambientals de S'Albufera. Llops, llisses, dorades, i sobretot la pesca de l'anguila han disminuït d'una forma espectacular. Estam molt lluny de les captures de més de 100 tones anuals de peixos (segons els informes d'Odon de Buen i de J. Llimona), sols d'anguiles s'arribaren a capturar —com a mitjana— més de 40 tones. El dragat i neteja dels canals incrementaria el volum d'aigües lliures, com resultat, el de peixos. Cal aquí citar la introducció d'un peixet, ara ben corrent a S'Albufera, **Gambuassia affinis holbrockii** o «moixó». Recomanada

S'Albufera. Dins els poders de decisió administrativa no es degué sospesar la disjuntiva: què és més important la central o S'Albufera? Quines ubicacions alternatives hi devia haver? Val a dir que els proteccionistes ens donarem compte massa tard del procés i només quan ja els fonaments estaven ben posats es va reaccionar. Massa tard.

Hem pogut observar com l'actuació de l'home sobre S'Albufera és un procés continuat que s'accelera els segles XIX i XX, amb les grans obres de dessecació i amb l'ús pel turisme o la construcció de la central per a produir energia elèctrica.

Nogensmenys juntament als efectes causats per aquestes actuacions —modificació dels corrents d'aigua, aparició d'espècies de vegetació aloctones a les vores dels canals i dels camins, dragat i encimentat de

per Odon de Buen els anys trenta ja hi era present a principis dels anys quaranta. Gran devorador de larves de moscard la seva introducció fou aconsellada com eficaç ajuda per a combatre el paludisme.

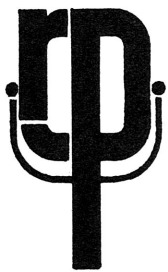
La caça, que evolucionà des dels seus sistemes tradicionals als sistemes d'acotament privat, també ha vist reduïts els seus afectius, paral·lelament a la disminució de les su-

perfícies inundades. Com exemple més significatiu l'actual «Lago Mayor», en el qual, abans dels seu acondicionament, se suposaven poblacions de més de 15.000 anàtides abans de la guerra. Anau-hi avui a comptar-ne! Encara ara es pega foc al canyet per a prosseguir les vel·litats cinegètiques. Altres aprofitaments tradicionals —com la recollida de joncs, canyes per enramades

o bova per a cordar cadires— estan també en decadència.

És de suposar que la gestió per part de l'Administració pública contempli, juntament amb la protecció de la vida, l'ús —mesurat— per part dels mallorquins d'aquesta albufera carregada d'història.

CLIMENT PICORNELL

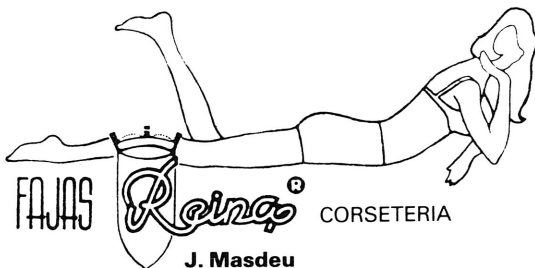

RÀDIO POPULAR

una amiga de tot lo dia

C. O. P. E.

MALLORCA

Josep Tous Ferrer, 1 - Tel. 216033 - Palma de mallorca

al servei

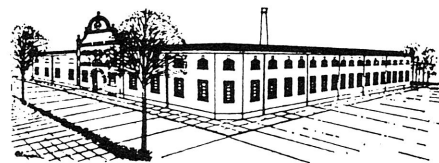
de la dona

jove i elegant

dona
corseteria

J. Masdeu

COLON, 62 - Tel. 216558
Palma de Mallorca

FÀBRICA D'ARTICLES DE PELL

guants

bosses

peces de vestit

i marroquineria en general

Gran Via de Colón

Telèfon 50 19 00

INCA

Records d'albuferers

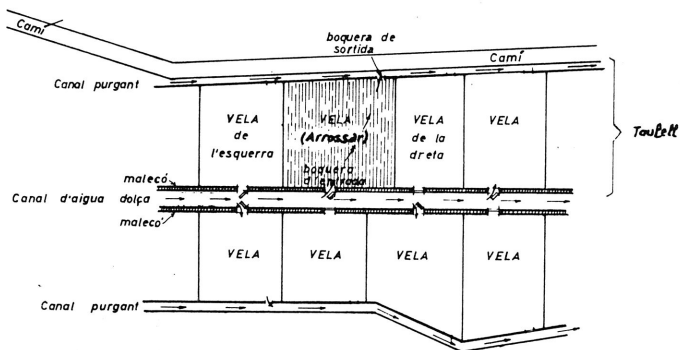
La conversa és antiga i alguns dels autors han mort, però cal retre un record als vells poblers i murers que ens contaren, un dia d'octubre de 1977, com era per a ells S'Albufera. Aquests homes conraren, pescaren o caçaren dins el prat. Oferim un resum del seu testimoni.

L'amo En Guiem Pou Galmés (84 anys) Conrador. «Tenia quatre anys quan ja em menaven a Sa Bufera, i allà vaig fer molta feina: escurar canals, conrar veles a on fèiem moniatos, fesols, melons... En temps meu es Ras ja no anava, ho hagueren d'abandonar totd'una. Allò se conrava de llogat d'en Torrella, que ho havia pres a s'inglès. S'inglès ho havia conrat una cinquantena d'anys, havia manllevat doblers a En Torrella, no els hi pogué tornar i En Torrella, li prengué sa finca. Va ser s'inglès que posà ses màquines de treure s'aigo. Sa Bufera era un lloc no molt sà però ho arribaren a enamadir. Donaven s'aigo bona, treien sa dolenta...

Llavors pagaven jornals de dos reials, pesseta i fins i tot dues pessetes. Dues pessetes eren els jornals de carro i bística i el de pesseta per mestres de pinyol vermell. I així estava la cosa».

L'amo En Jaume Rayó Serra (84 anys) Conrador. «Ma mare em deia que a edat de quinze dies ja em duia a Sa Albufera, però jo en tenc record d'edat de quinze anys. Llavoncs feien blat, faves, civada, ordi, cànynom... i d'estiu carabasses, fesols, llegum de cara negra... I ara tot és canyet. Jo encara he vist vinya dins Es Cibollar, que la varen haver de treure, perquè no madurava sa verema de massa grassa.

Un dels conreus forts era el de carabasses. Les deixaven a lloc, i sa plena de s'aigo les se'n duia dins es

Estructura de les «veles» (segons Damià Duran)

Les veles eren les explotacions pel conreu de l'arròs. La dinàmica d'entrada i sortida d'aigua estava ben regulada.

Patrimoni. S'aturaven en es malecó des Canal Loco, o sigui Sa Siquia de sa Senyora. Allà s'aturaven i cadascú anava a cercar ses seves, que havien marcat amb so seu senyal: es nom, i es que no sabia escriure una marca, una escala de peu, segons... també fèiem es llegum de cara negra, però va arribar que sa terra no en volgué fer pus, tot se fonia en esponera...

Es temps de s'inglès sembraren morers i llogaven

LLUC

**Bolletí
de
subscripció**

NOM
DIRECCIÓ
POBLACIÓ

es fa subscriptor de la revista **LLUC** per l'any 1985. Pagarà l'import (1.150 pts.) (estranger 1.400 pts.)

..... enviant gir postal o taló bancari barrat
..... per un rebut domiciliat a Banc o Caixa

Marcau amb una X la forma de pagament que us interessi.

Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció a **LLUC, apartat de correus 619, Palma de Mallorca**, i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

dones a jornal per coir fulles, perquè havien posat cuques de fer seda.

S'arròs el conraren es valencians. Sa primera companyia va venir l'any cent, i va arrencar Es Cibollar, Es Colombar i part des Patrimoni. L'any u va venir una altra companyia i va arrencar Ses Puntetes i Es Ras. Se va conrar arròs fins l'any 60. Abans des moiment pagàvem a deu duros es cortó però mos arribaren a pujar ses sendes a 400 pts. A Ses Puntetes feiem s'arròs Bomba, que era és més bo. Se'n feien manco quilos, però era més ben pagat. Fa vint o trenta anys un murero va fer una casta d'arròs que li posaren Bombita, una llavor escollida de manats d'arròs Bomba, dins Mallorca mateix, que lo millor que s'ha conegut. I d'arròs se'n feien de moltes castes: mancolí, ancolí xato, balilla, pelussa, panxa blanca, salmeron i de mil. Es Bombita pagava a tonelada es cortó si venia bé. A Son Claret, que sa terra és més grassa, se tirava a 1.300 Kgs. S'arribaren a fer mil quarterades d'arròs de les 4.444 que té la finca. An es valencians els traqueren per no pagar... clar, com que ja tenien es terrenno arrencat...».

L'Amo Andreu Socies Cladera (77 anys) pescador. «Vaig pescar a Sa Bufera de l'any 40 en endavant. Allà feiem anguila, peix d'escata, llops i orades. Lo millor era sa pesca de s'anguila correguda, que té sa panxa grossa i pega molt per La Puríssima, en vespres de temporal, quan més llamps i més mal-temps, millor. Es senyor va fer una parança dins es torrent i es primer any hi agafaren dasset tonelades, i això en cinc o sis vespres. També paràvem moreners. N'hi havia un dins es Canal des Sol on s'agafaven uns 5.000 Kgs. I llavonces pescàvem a l'encesa, amb fitora. Erem quatre pescadors i feiem dos llums, i cadascú agafava 30 o 40 kgs. d'anguila en un vespre.

S'orada se feia sobre tot dins es lago i un poc a s'Oberta. La tancàvem amb xerxa, i en trèiem tres o quatre dies. Se'n podien agafar 400 o 500 Kgs. cada pic, i la pescàvem 2 o 3 voltes en s'any. De peix d'escata

(llisses i mugrons) se'n capturaven un parell de mils de quilos cada temporada.

S'anguila la venien a 4 pts/Kg. i s'orada, casi a preu de peix d'escata: sis reials, dues pessetes...»

L'Amo En Xesc Company (76 anys) caçador. A Sa Bufera hi vaig caçar vint-i-vuit anys.

Es primer any, que va ser el 34, hi matàrem dos mil vuit-cents patos. I de fotges no te fi ni cap d'allà. Les caçàvem a ses motes. Una mota és una segada de canyet, fent una carrera. Arruixes, amb cans, ses fotges d'una banda i quan travessa, tires. Llavor la mates o no la mates. Hi havia ca que agafava en un dia cent fotges.

A dins Son Carbonell hi vaig caçar quatre anys, i matàvem devers dos mil patos cada any.

A l'any trenta-sis teníem Es Lago, i hi havia 14.000 o 15.000 fotges. Per mor des Moiment, mos havien pres ses escopetes. I llavor volíem fer tirada, i mos envien a demanar i mos donen ses escopetes. A tirar! Mos varen donar de temps fins a les quatre i, es sergent de sa Guàrdia Civil mos va dir: «que no hi hagi ningú que gosi guardar cap fotja, perquè dirà 'oli m'hi ha caigut'» Però així i tot...

A aquell temps hi havia tants d'animals perquè hi havia llissers, perquè un animal vol llisser per nedar i un fortí per amagar-se.

D'Ugrons en criaven molts, molts... N'omplíem sacs, de polls. Per ventura hi havia tres o quatre cortons que pudien de serps, granots, rates i anguiles mortes... Hi havia més de mil nius. El 31 de març de 1931 o 32, amb una gran gelada i el dia que rompia decidim anar a goitar dins es llisser de Sa Sola. Agafam el barquet i tira endavant! Es companyero bota, que havia d'anar a peu i jo volia anar an es niu dels ugrons. Ell va agafar vint-i-nou patos i jo vaig matar 13 ugrons, 2 cel·les i 4 patos.

La caça la venien, a força de passetjar-la pes poble. Una fotja valia set peces, i mitja, dos reials... Un pato sis reials, dues pessetes. Un cartutxo mos costava vint cèntims o un velló.»

J. M. S.

Diario de Mallorca

un diari

per a tots els mallorquins

La vegetació de l'Albufera

per Antoni Martínez Taberner

Es diu que els ecosistemes, que són pròxims, tendeixen a augmentar la superfície de les seves fronteres que és com dir que tendeixen a relacionar-se de forma suau. Una albufera és la manifestació d'un procés d'intromissió del medi marí dins el medi terrestre (o al revés) el qual es manté gràcies a una entrada d'aigua continental (illenca en el cas de l'Albufera). Aquest fet, lligat a situacions de mescla crea uns gradients que van des d'aigües amb característiques químiques típiques de medis quasi marins fins aigües dolces, les quals es succeeixen en funció dels ritmes pluviomètrics. Cal afegir una característica important que tenen les aigües de les zones de sortida de conques hidrogràfiques. És el fet que aquestes, després d'haver recorregut superficialment i subterràniament la conca arriben a acumular una quantitat elevada de nutrients els quals donen una productivitat alta a aquests llocs.

A una situació com l'exposada, dues característiques ressalten, per una part la diversitat de medis que dona la possibilitat de mantenir una riquesa d'espècies elevada a un espai reduït i, per altra part, una elevada quantitat de nutrients que donarà una considerable productivitat des dels primers escalons tròfics. Sols unes determinades situacions poden limitar la complexitat d'aquests ecosistemes, la imprevisibilitat dels fenòmens que ocorren a la seva conca i que finalment es registren a l'albufera en forma de perturbacions que, en cas d'esser rítmiques conduiran a diferents estratègies per part de l'organisme per adaptar-se a aquesta periodicitat i, en cas d'esser aleatòries minvaran la maduresa de l'ecosistema.

Repasades les característiques ecològiques generals que són esperables a un lloc com una albufera, es pot analitzar la resposta que tendria la vegetació.

UN ESQUEMA TEÒRIC GENERAL

Les aigües que arriben a una albufera són aigües que han anat perdent energia potencial i que tendeixen a ocupar divagant l'espai de poca pendent formant canals que serpentejen i petits estanys més o manco connectats amb les canalitzacions. Dins aquestes canalitzacions seria esperable trobar unes primeres comunitats macrofísiques (plantes aquàtiques) que actuarien d'esmoreïdors inicials de les aigües i que es podrien incloure dins l'aliança del **Potamegotonion eurosibiricum** (comunitats amb herbei, coa de mart etc.) i a llocs amb aigües estancants de **Lemnion minoris** (lenties d'aigua). A mesura que la influència marina es deixàs notar, trobaríem comunitats de **Ruppion maritimae** per finalment, i ja dins la mar, trobar les comunitats de **Posidonion** (algues).

Antrocnemium glaneum (Foto: Mayol)

Quant a les comunitats de macròfits emergents (espècies racialment submergides com el canyet, la bova etc.), serien esperables associacions de **Glycerio Sparganion** damunt substrates no salins i amb molta quantitat d'aigua (gallasa, creixons, etc.) i comunitats de **Phragmition australis** (canyet, bova, etc.) als llocs més alts. A mesura que el substrate es fes més salí i una mica més elevat trobaríem **Scirpion maritimi** (joncs) i finalment **Arthrocnemion fruticosi** (salicornia, sosa dura etc.).

Ens queda per comentar un lloc fonamental i transcendent el manteniment de l'estructura a una albufera: la franja dunar que fa de frontera física entre el medi marí i l'albufera mateixa, fonamental per això i transcendent perquè sense aquesta barrera física l'intercanvi entre els dos medis seria dràstic i no hi hauria la possibilitat de «divagar», no s'establirien els gradients ambientals que es tradueixen en riquesa específica i, per altra part, s'alliberarien ràpidament els nutrients a la mar dispersant-se en conseqüència la productivitat.

S'ALBUFERA, AVUI

L'estat actual de l'Albufera d'Alcúdia i la seva franja dunar no s'aproxima gaire a l'estat esperable, si bé encara té una riquesa d'espècies molt elevada.

La franja dunar de l'Albufera ha vist modificada la

seva estructura original, la qual fou estudiada i registrada per O. de Bolos i R. Molinier l'any 1958, per una part amb pertorbacions transitòries com són: l'efecte dels vianants i l'incendi forestal i amb alteracions persistents. Les primeres, les anomenam transitòries perquè de no repetir-se, l'ecosistema les pot assumir autoorganitzant-se lentament. Cal recordar que aquest processos de recuperació es poden accelerar sempre i quan es compti amb uns estudis de base i una política adient de restauració. L'altre tipus d'alteracions són les anomenades persistents, que es manifesten a la barra dunar en forma d'extraccions d'arenas a les dunes interiors i amb la construcció d'edificacions a la franja litoral. Es pot donar el cas sorprenent de trobar damunt una pertorbació transitòria ocasionada per un incendi forestal una pertorbació persistent ocasionada per la construcció d'edificacions de fins a quatre pisos des de ran de mar fins a l'interior. Aquests sistemes concadenats de pertorbacions són realment sospitosos i dignes, crec jo, d'una petita investigació policial.

El sistema dunar actual comparat amb el del 1958 dóna unes notables diferències; la primera és deguda a la pèrdua de la primera duna sota la influència dels vianants i de les màquines netejadores de la platja. Aquesta duna tenia una zonació típica amb espècies adaptades a fer de front dunar, són les espècies de **Agropyretum mediterraneum**, **Ammophiletum arundinaceae** i **Crucianelletum maritima**. A les zones no incendiades, el ginebró, **Juniperus oxycedrus** subsp. **macrocarpa**

manté amb dificultats el front dunar i a les zones incendiades ha desaparegut totalment, la qual cosa fa que es vagi perdent lentament per erosió eòlica la segona duna quedant les arrels mortes del ginebró com a testimoni d'un passat inalterat de llarga persistència. Es general, a les zones no incendiades el sistema queda estructurat en diversos nivells de maduresa depenent de la influència marina mentre que a les zones incendiades hi ha una forta homogeneïtzació des del front dunar. La recuperació, per altra part, és molt lenta ja que mentre el front dunar no es recuperi i concentri la major part de la càrrega de «stress» deguda a la influència marina, la recuperació es veurà limitada.

Ja dins l'Albufera, podrem trobar unes formacions dunars interiors úniques a Mallorca. Aquestes dunes estan immobilitzades per pinars més o manco densos i a les zones més baixes i humides confrontades amb el canyet, es pot trobar el plantatge cras, **Plantago crassifolia** juntament amb petits joncs, **Schoenus nigricans**. Aquestes dunes donen una nota de variació al paisatge, a vegades monòton, del canyet i són certament de bellesa excepcional. En l'actualitat són utilitzades per a l'obtenció d'arenas.

Ens queda un altre tipus de vegetació terrestre per a comentar, és la vegetació ripària. Aquesta duu arbres com l'om i els polls juntament amb lianes i esbarzers. Temps enrera aquest tipus de comunitat fou probablement important però en l'actualitat es limita a les voreres de camins i canals. És molt útil per a mantenir els llits del

LLISTA DE LES NOVETATS PUBLICADES PER L'EDITORIAL MOLL.

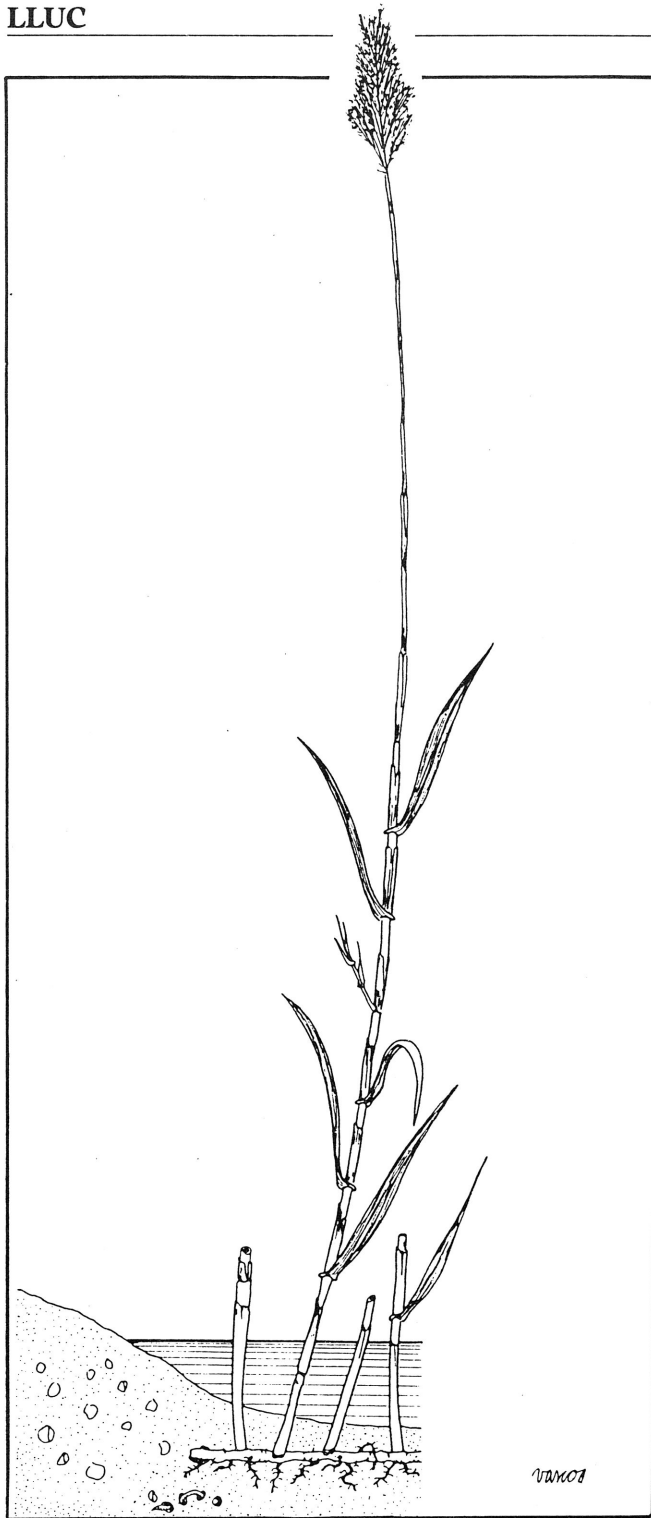
1985

- A. Munné-Jordà, **Ofici de torsimany**, Biblioteca Raixa, 137.
 Antoni M.ª Alcover, **Les millors Rondalles de Mallorca**.
 Joan Miralles i Monserrat, **La història oral. La finestra**. Textos didàctics, 1.
 Antònia M.ª Perelló, **Esglésies dels segles XVII i XVIII a Ciutat de Mallorca**. Biblioteca Els Treballs i els Dies, 26.
 Diversos, **Actes XVI Congrés Internacional de lingüística i filologia romàniques**, vol. II.
 Joan Mas, **Cavallet quan eres jove**. Biblioteca Les Illes d'Or, 141.
 Joan Guiraud, **Poesies**. Biblioteca Les Illes d'Or, 142.
 Antoni Serra, **El blau pàllid de la rosa de paper**. Biblioteca Raixa, 138.
 Jacint Sala, **El xerrac i la subtileza**. Biblioteca Balenguera, 36.

editorial
MOLL

Torre de l'Amor, 4, Palma de Mallorca

Canyet (*Phragmites communis*)

canals i torrents perquè les arrels subjecten el sediment. A la zona nord on els substractes són més salins es poden trobar tamarells; n'hi ha que són de repoblació, principalment a les zones pertorbades per a realitzar les canalitzacions de refrigeració de la central del Murterar.

LES PLANTES DE L'AIGUA

La vegetació aquàtica actual manté les mateixes comunitats que a l'inici hem suposat esperables, encara que

amb un predomini de la vegetació adaptada a aigües corrents pel que fa a plantes submergides. Les lleties d'aigüa són abundants als cultius però manquen estanys persistents d'aigües dolces on es puguin fer les comunitats de **Lemnion** amb lleties d'aigua en superfície, coes de mart en fondària etc. Tenim proves que temps enrera hi havia estanys de considerable fondària on aquestes comunitats es podien desenvolupar. El cas de l'alga **Nitellopsis obtusa** evidencia aquest fet. Aquesta charàcia (**N. obtusa** és una alga de la família de les Characeae) és típica de llocs on hi ha poc llum, esciàfila, de fet l'hem localitzada (sols tres peus) davall un petit pont, que es troba molt pròxim d'allà on antigament hi hagué l'estany de s'Amarador. Això ens fa suposar que aquest estany era prou profund com per a poder mantenir poblacions de **N. obtusa**.

La febre de la dessecació i de les canalitzacions ha fet que en l'actualitat hi hagi un predomini d'espècies aquàtiques adaptades als corrents com el **Potamogeton pectinatus** o la **Zannichellia palustris** (herbei); malgrat tot, queden petits estanys a la zona salabrosa que són sumament interessants ja que, si bé tenen un funcionament semblant, les aigües que els omplen tenen característiques diferencials que es tradueixen en una flora particular per a cada un d'ells. És remarcable dins aquestes comunitats aquàtiques submergides de l'Albufera el gran nombre d'espècies de la família de les charàcies. De les 15 espècies conegudes a les nostres Illes, deu es poden trobar a l'Albufera i la majoria d'elles són a punts molt localitzats i formant poblacions molt petites.

Les poblacions de macrofits emergents són poblacions amb espècies com el canyet, la bova etc. que viuen quasi tot l'any parcialment submergides; probablement són les poblacions amb menys problemes i les més afavorides després de la dessecació; per altra part són espècies a considerar a l'hora de realitzar una deseutrofització del lloc ja que amb la seva extracció es poden anar traient els nutrients amagatzemats al sediment. Un altre tipus de macrofits emergents són les comunitats de salicòrnies. Sempre es troben damunt substractes salins i considerablement anòxics. Són molt interessants les formacions naturals d'aquests salicòrnies ja que entre ells i a les zones més deprimides es formen estanys d'aigües intermitents que segons la seva duració donen la possibilitat que s'estableixin poblacions d'espècies de cicle molt ràpid com la **Ruppia maritima** o el **Lamprothamnion papulosum**. Aquestes comunitats de salicòrnia s'estenen sobretot per la part nord de l'Albufera i és probable que tinguin una certa expansió ja que la influència marina és molt notòria a la zona pertorbada per les canalitzacions de la Central des Murterar.

Finalment, voldria fer notar la importància dels recursos científics de S'Albufera, ben manifesta. Les possibilitats de disseny d'experimentació ecològica, els cursos pràctics per a justificar el manteniment i restauració d'aquest lloc.

ANTONI MARTÍNEZ TABERNER

Professor del Departament de Biologia i membre del GOB

Ales i aigua:

Iniciació apassionada al coneixement de l'avifauna de S'Albufera de Mallorca

per Miquel Rayó
Membre de l'Equip de Treball
d'Ornitologia del GOB

0.—UNA INTRODUCCIÓ QUE L'AUTOR CONSIDERA NECESSÀRIA

Temps era temps —potser un poc després de l'època en què les pedres parlaven—, es desvetllà una funció nova, fins aleshores insòlita, en el cervell dels éssers vius. Des del moment d'aquest esclat —instantani o processual, tant és—, la Vida esdevingué, per la via de l'home, capaç d'aprehendre la vastitud dels seus enigmes. En efecte, l'home és, per ara, l'únic ésser viu capaç d'admirar, i d'admirar-se, per tot allò que l'environa. Aquest és, al manco, el mite platònic que explica la naixença de la inquietud filosòfica i, per tant, científica. No cal aquí rebutjar-lo. És un mite bell; i sobretot, posa l'èmfasi en allò que l'autor d'aquest article considera essencial en el llarg camí de la recerca intel·lectual humana: la capacitat irrenunciable d'astorar-se, i de voler romandre astorat, enfront dels esdeveniments que es produeix al nostre entorn.

Els fenòmens naturals no escapen a aquesta circumstància. La naturalesa és en veritat una font inesgotable de fets sorprenents i cal, només, un lleuger esforç per la nostra part per a poder apreciar-los; les satisfaccions de tot ordre (científiques, estètiques i ètiques) que ens pot produir l'observació pacient i inquisitiva dels fenòmens naturals en són recompensa sobrada.

1.—BADOCS I AUCELLAIRES

Els aucells són, en conjunt, un d'aquests fenòmens admirables. Les seves formes corporals (comparem el flamenc amb el reitó, l'òliba amb la foïja...), els seus colors (acaronem

la lliurea sòbria del tord o del teulader amb el plomatge llampant de l'abellerol o de la cadenera...), els seus cants (des del xiscler nerviós del xoriguer fins la refilada sonora i musical del passaforadí, o fins el siulo monòton del mussol a l'hora foscant...) han fascinat des de temps immemorials els sentits i la pensa de l'home. Avui, la fascinació, que ha passat evolutivament de la màgia a la ciència objectiva, es manifesta de múltiples maneres. Una d'elles és la que motiva la redacció present, i la fa possible.

Es l'afició per l'estudi diletant dels aucells al camp, en plena naturalesa, dels seus costums i moviments, a través dels prismes d'uns binocles, de la lectura de les notes escrites pels companys més experts, i de les converses que hom manté amb aquests darrers, regularment, al si d'una associació com pot ésser el GOB.

L'Ornitologia científica té en els observadors de camp aficionats els seus col·laboradors més eficaços i, de fet, els primers documents sobre l'avifauna de moltes encontrades —per exemple, S'Albufera de Mallorca— s'han redactat en base a les observacions anotades d'aquells qui dediquen els seus lleures a contemplar com a badocs les aus en el medi natural. A les Balears hi ha hagut sempre badocs de tal espècie; però, és en els darrers quinze anys quan aquesta casta de badocs ha escampat, no només la seva dèria encomanadissa, sinó també els primers resultats de la seva feina. Tanmateix, tots podem arribar a ésser uns més que passables ornitòlegs de camp. Cal només tenir l'ull i l'oïda atents, i paciència, i ganes de fer feina i de trescar el país a l'encalç de les aus silvestres.

2.—S'ALBUFERA DE MALLORCA: LLOC ADIENT PER A LA INICIACIÓ DEL QUI VOL ESDEVENIR UN BADOC

Sí: comencem per S'Albufera. Hi ha raons a bastament per a justificar, en tota iniciació ornitològica, la visita (les visites) a aquest paratge únic. Aquí, la varietat i l'abundància ompliran de goig l'observador novell i, a més, l'obligaran a exercitar el treball de localització i d'identificació de les espècies. S'Albufera, sobretot en el futur si arribam a gestionar-la com pertoca, és la millor via iniciàtica per tot el qui vulgui endinsar-se en el món amplíssim de l'Ornitologia. Expliquem-nos:

Com totes les zones humides, S'Albufera abasta una gran varietat d'hàbitats (dunes, cirialerars, joncars, deserts de canyet, conreus, llacunes...), la qual cosa provoca una gran diversitat d'espècies d'aucells presents en tota l'àrea. Per altra banda, a les zones humides s'hi acumula sempre un excés de matèria nutritiva, sobretot en determinades èpoques de l'any, que permeten una sobrepoblació temporal per part d'alguns grups zoològics. Especialment, d'aquells que, com els aucells i sobretot ells, són capaços de desplaçar-se cap aquests llocs per a romandre-hi en les temporades d'abundància, i d'allunyar-se'n quan l'aliment arriba a ser escàs, o simplement minva en quantitat i qualitat per davall de nivells acceptables. La migració, tal és el fenomen que a grans trets acabam de descriure, és perfectament observable en les zones humides i S'Albufera no n'és una excepció.

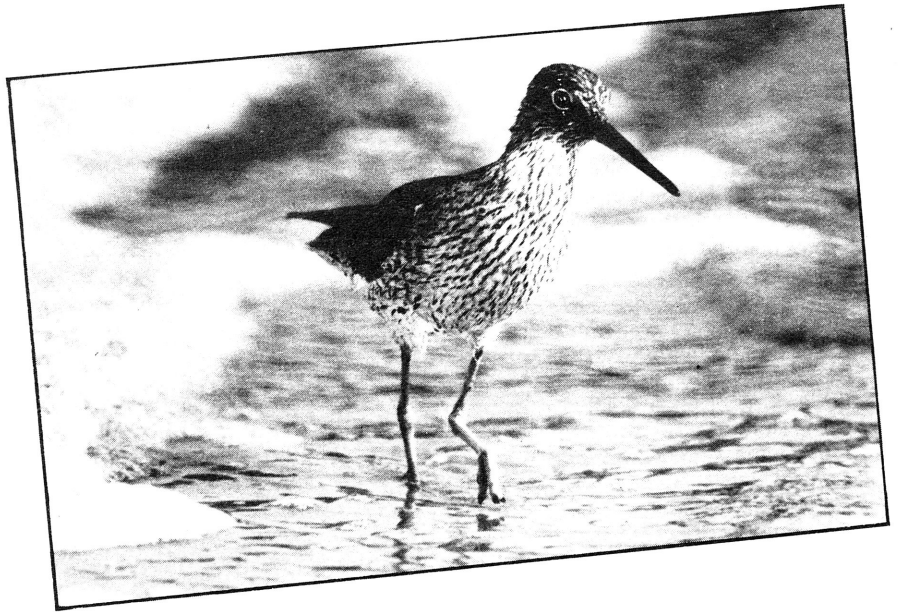
Per això, l'estudi dels aucells presents a S'Albufera pot fer-se, en prin-

cipi, és de dues perspectives que necessàriament han d'encaixar-se: a) en funció dels biotops diferents que l'àrea inclou, i de les comunitats ornítiques que els poblen; i b) en relació a l'estada sedentària o migrant de cada espècie i, en aquest cas darrer, de les èpoques en què l'espècie es presenta. Sempre, però, és imprescindible que l'iniciat conegui (o es faci, si no n'hi cap cap a l'abast) un llistat actualitzat de les espècies observades a la zona. Per sort, els ornitòlegs del GOB amb les observacions pròpies, i també amb les observacions comunicades personalment o publicades per ornitòlegs estrangers que contínuament visiten la nostra albufera, han elaborat aquesta llista l'any 1976 (inclosa al fullet **Per què volem salvar S'Albufera?**), que fou ampliada pel Dep. de Geografia de la Fac. de Fil. i Lletres de la Universitat de Palma en l'utilíssim estudi coordinat pel Dr. Bartomeu Barceló i per l'ornitòleg Joan Mayol, l'any 1980. D'aleshores ençà, i gràcies a la feina del Grup d'anellament científic del GOB s'hi han afegit algunes interessants novetats encara no publicades; però, en definitiva, no cal que l'iniciat es trabuqui, en el començament del seu camí, massa el cap per mor d'aquests detalls.

Donem només una notícia, estreta per força, d'allò que l'aficionat pot observar a S'Albufera.

3.—EL RASCLÓ AL CANYET I LA FOTJA AL LLAC, I CADASCÚ AL SEU TEMPS

L'evolució de les formes i dels costums de les espècies animals és un fet lligat a les condicions ambientals en què cada espècie es batega. Per això, a diferents hàbitats corresponen distintes espècies, encara que d'aquestes n'hi ha que són capaces d'ocupar exitosament hàbitats ben diversos. En general, però, aquest pensament és vàlid i ens permet presentar al lector l'avifauna de S'Albufera dividint-la en comunitats d'espècies que habiten zones concretes, amb unes estructures paisatgístiques diferenciades. A cada una d'aquestes comunitats, les diferents espècies presenten formes i hàbits adaptats a l'entorn físic en què passen la vida. Recordem que els aucellons s'enforinyen dins l'embull de les mates; que

El cama-roja, una limícola freqüent a S'Albufera (Foto: Tià Avellà)

altres aucellons, amb la coa més llarga (pensem en les titines i els xàtxeros) prefereixen caminar pels llocs oberts: la coa, tanmateix, els faria nosa en les branques entremeliades. Recordem, breument, que la polla d'aigua té el cos comprimit, quasi aposta per a poder esmunyir-se ràpidament entre les canyes i els joncs; les ànneres tenen els peus en palmell per a poder nedar amb màxima facilitat; cames llargues han trobat, com el seu nom indica, la solució ideal per a poder cercar l'aliment entre el fang, sense fer-se malbé el plomatge; el flamenc posseeix un bec estraforari, groller en la forma, però aptísim per a filtrar els llims a la recerca del nodriment necessari... Ales i aigua, formes i medi: relacions que no deixen reposar mai el delit de l'ornitòleg.

L'aucellaire, doncs, pot penetrar a S'Albufera amb tota confiança això és el que pot trobar-hi, si les condicions i el moment li són favorables:

a) **a les dunes de la barra litoral**, on el pinar amb un sotabosc dens de lianes i de mates ensenyoreja el paisatge, hi viuen espècies molt corrents a les garrigues illenques: el busqueret de cap negre **Sylvias melanocephala**, el busqueret de coa llarga (**troglodytes troglodytes**), el trencapinyons (**Lexia curvirostra**), que hi són sedentàries (això és, que hi viuen tot l'any).

A l'estiu, el cucui (**Cuculus canores**) parasita els nius del passaforadí o dels busquerets; i es veu també el menjamosques (**Muscicapa striata**) i la tòrtola (**Streptopelia turtur**), entre d'altres aucells estivals que s'hi reproduïxen amb facilitat. Els migrants hivernals més característics són el tord (**Turdus philomelos**), el ropit (**Erithacus rubecula**) i l'ullet de bou (**Phylloscopus collybita**);

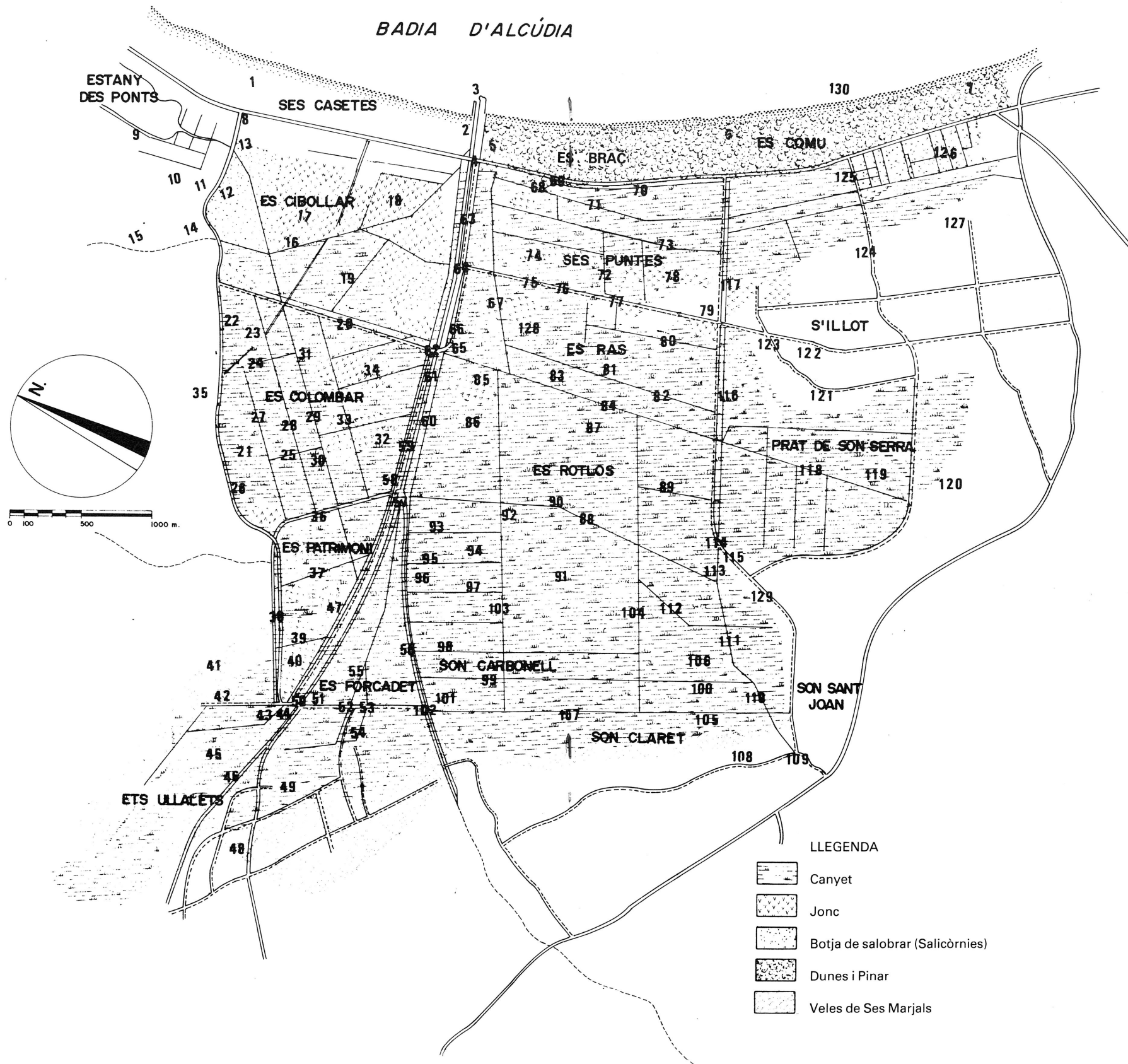
b) **als llocs més humanitzats, conreus, habitacles, camins i arbredes** a les voreres dels canals, hi podem trobar, a més de les espècies abans esmentades, el puput (**Upupa epops**), el mussol (**Otus scops**), que travessarà la claror excassa al sol ponent, com una bubota, el vitrac (**Saxicola torquata**), encimbellat als fils de telèfon, la sol·lera (**Emberiza calandra**), al capcurucull d'un arbre, el verderol (**Chloris chloris**) i el xoric (**Falco tinnunculus**). El capsigrany (**Lanius senator**) i el rossinyol (**Luscinia megarhynchos**), just arribats de l'Àfrica, hi són reproductors estivals; també, els cabots (**Delichon urbica**) les oronelles (**Hirundo rustica**), el volateig de les quals no falta mai sobre els camps agostats. El teulader gorrió (**Passer domesticus**) és inevitable de cap a cap d'any.

(Continua a la pàg. 24)

Mapa Toponímic i de Vegetació de S'Albufera

per Miquel Àngel March Cerdà

- 1.—S'Enfront
- 2.—Caseta des Pescadors
- 3.—S'Oberta
- 4.—Pont dets Anglesos
- 5.—Corral des Bous/ d'en Bennàsser
- 6.—Caseta des Milicians
- 7.—Casetes des Capellans
- 8.—Màquina Nova
- 9.—Camí de sa Manegueta
- 10.—Sa Quartera
- 11.—Cases de s'Albufera
- 12.—Cases de na Biniatriu
- 13.—Es Jardí
- 14.—Ca na Lloreta
- 15.—Can Vauma
- 16.—Canal d'Estella
- 17.—Carretera d'en Capó
- 18.—Prat Tancat
- 19.—Canal de s'Alfals
- 20.—Camí des Senyals
- 21.—Colombar Petit
- 22.—Caseta des Caçadors
- 23.—S'Empedrat (Iliser)
- 24.—Canalet d'en Marxando
- 25.—Canalet d'en Mama
- 26.—Canal Riego
- 27.—Siquia des Prim/ des Conradís
- 28.—Siquia d'Enmig des Colombar Petit
- 29.—Canal d'en Ferragut
- 30.—Siquia Nova
- 31.—Siquia de sa Senyora
- 32.—Colombar Gran
- 33.—Siquia d'Enmig des Colombar Gran
- 34.—Es Corralot (Iliser)
- 35.—Es Murterar
- 36.—Canal Loco
- 37.—Canalet de Metro
- 38.—Canal Vell
- 39.—Canal de s'Almacén
- 40.—S'Almacén
- 41.—Cas Viscaí
- 42.—Ses Mosqueres
- 43.—Es Tancadet
- 44.—Can Blau
- 45.—Jonqueres Veres
- 46.—Torrent de Sant Miquel
- 47.—Sa Siurana
- 48.—Es Cós
- 49.—Son Cirer
- 50.—Pont de Ferro/ de Can Blau
- 51.—Caseta d'en Gener
- 52.—Pontarró de Son Senyor
- 53.—Pontarró de So n'Amer
- 54.—Siquia de So n'Amer
- 55.—Siquia de Son Senyor
- 56.—Torrent de Muro
- 57.—Punta des Vent
- 58.—Pont d'en Franco
- 59.—Carretera d'Enmig
- 60.—Canal des Sol
- 61.—Carrera des Torrent
- 62.—Pont de sa Roca
- 63.—Canal Gran
- 64.—Pont de Santa Margalida
- 65.—Sa Roca

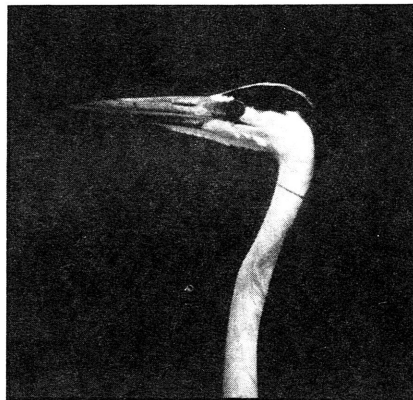
- 66.—Sa Fàbrica / Sa Paperera
- 67.—Canal de s'Ullastrar
- 68.—Pi Gros
- 69.—Sa Maquineta
- 70.—Siquia des Pinar
- 71.—Siquia d'en Florit
- 72.—Siquia d'en Saragata
- 73.—Siquia des ses Puntes
- 74.—Turó de ses Eres / Ses Eres
- 75.—Camí de ses Puntes
- 76.—Caseta des Govern
- 77.—Pontarró de ses Puntes
- 78.—Sa Ferreria
- 79.—Cases de ses Puntes
- 80.—Siquia de s'Aigua Bona des Ras
- 81.—Turó d'en Segura
- 82.—Siquia de ses Tortugues
- 83.—Lliser des Ras
- 84.—Canal d'en Pujol
- 85.—Lliser Gran
- 86.—Rotlos Grans
- 87.—Rotlos Petits
- 88.—Canal d'en Moix
- 89.—Siquia de s'Arena
- 90.—Pont d'en Coram
- 91.—Carretera d'en Capó
- 92.—Sa Ferradura (Iliser)
- 93.—Siquiot Curt
- 94.—Ses Motes
- 95.—Siquiot que no Passa
- 96.—Lliser Rodó
- 97.—Siquiot Llarg
- 98.—Siquia des Bisbe
- 99.—Siquia de s'Aigua Bona
- 100.—Siquia des Desaigne
- 101.—Clot de Son Carbonell
- 102.—Pont de Son Carbonell
- 103.—Siquia d'en Moix
- 104.—Canal d'en Manuel
- 105.—Siquia des Polls
- 106.—Bassa des Molí
- 107.—Camí des Polls
- 108.—Son Monget
- 109.—Font de Son San Joan / d'en Dolç
- 110.—Canal de sa Font
- 111.—Canal d'en Pelet
- 112.—Canal des Canó
- 113.—Canal d'Amarador
- 114.—Pont d'Amarador
- 115.—S'Amarador
- 116.—Canal d'en Molinas
- 117.—Canal d'en Pep
- 118.—Canal d'en Maroto
- 119.—Clot de Mossèn Guillem
- 120.—Son Sant Martí
- 121.—Can Senaier
- 122.—Can Punxa
- 123.—Ca n'Eixut
- 124.—Son Bosc
- 125.—Canalet d'en Guixer
- 126.—Ses Salines
- 127.—Ca s'Ardiaca
- 128.—Turó des Ras
- 129.—Fita de s'Albufera
- 130.—Platja de Muro

c) **En els prats de cirialeres i de joncs**, parcialment inundats amb més o manco intensitat segons l'època de l'any, hom hi comença a veure ja les espècies típiques de les zones humides. Primer, les diminutes trossades de la butxaqueta (**Cisticola cidis**), saltant i enfonyant-se entre les mates sucoses, del xàtxero groc (**Motacilla flava**) o de l'hortolà de canyar (**Emberiza schoeniclus**). Després, a forma inconfusible dels limícoles més freqüents: a l'estiu, els cames de jonc (**Himantopus himantopus**); i a l'hivern, el cegall (*Gallinago gallinago*) que fuig de nosaltres des d'un redol sec o cremat, amb un vol ràpid i zigzaguejat molt característic;

d) és a **les Salinetes de Ca'n Picafort**, però, allà on veurem més a pler els cames llargues, que tresquen els estanys de poca profunditat. Els més freqüents són: el rituril·lo cama negra (**Charadrius alexandrinus**), com a reproductor; i el cama rotja (**Tringa hypoleucos**), com a espècies presents en les èpoques dels passos migratoris, tant primaveral com autumnal. Sobre els estanys ja en desús de les salines hi volen els fumarells (**Chlidienias spp.**) amb relativa freqüència;

e) finalment, vet aquí la relació de les principals espècies observables **en les zones sempre anegades, llacs i canals oberts**, i als seus voltants, coberts avui dia per una estesa quasi impenetrable de canyet, la qual cosa dificulta la vida a les espècies nedadores i pescadores. L'observació de l'àguila peixetera (**Pandion haliaëtus**), no gens rara, és un premi; com ho és en bona mesura la de l'arpella (**Circus aeruginosus**), que revolta en l'aire a poca altària recerçant una presa fàcil d'aglapir. Les ànneres, sedentàries o no, són abundants als canals i als llacs interiors: colls blaus (**Anas platyrhynchos**, reproductor), els xiuldors (**A. penelope**) i les sel·les (**A. querquedula** i **A. crecca**), hivernants freqüents, els coers (**A. acuta**), hivernants escassos. De l'abundància de fotges (**Fulica atra**), no en parlem, o diguem, això sí, que si no els caçassin serien molt més abundants i confiades. A les voreres dels canals, els agrons (**Ardea purpurea**, a l'estiu i reproductor, i **A.**

cinerea, a l'hivern) pesquen calàpots, serps i peixos a llançades, perquè cap altra cosa són els seus cop de bec. En la vegetació de les voreres hi oireu el rascló (**Rallus aquaticus**), que crida com un porcell i que s'oculta sempre, i veureu com la polla d'aigua (**Gallinula chloropus**) s'amaga afuada entre les canyes. El cant potent i inconfusible del petit rossinyol bord (**Cettia cetti**) ens acompanyarà tot el dia. Es bo de veure el setmesó (**Tachybaptus ru-**

Ardea cinerea

ficollis), nedador menut que es capbussa amb facilitat, i el corb marí gros (**Phalacrocorax carbo**), que cerca a l'hivern refugi a l'albufera. Les gavines (**Larus spp.**) no hi són gens rares.

f) **En el canyar**, espessíssim, els petits passeriformes s'hi oculten perfectament gràcies al seu plomatge críptic, marronenc o pallós, olivaci o ocre. A més del rossinyol bord, de la butxaqueta i de l'hortolà de canyar, ja esmentats, hi viuen els següents: la boscarla (**Luscinola melanopogon**), el rossinyol gros (**Acrocephalus arundinaceus**), la boscarla de canyar (**A. scirpaceus**), l'hortolà de coll negre (**Emberiza circlus**)... En la migració hi trobarem una joia: la blaveta (**Cyanosilva svecica**), amb la seva pitrera blava lluent; i els hiverns, les «bosses» d'estornells (**Sturnus vulgaris**) omplen de trui tot el canyar.

4.—ALGUNES PREFERÈNCIES

L'arner (**Alcedo atthis**), un manyoc de plomes colorides i esclatants de llum, que passa com una bala sobre els canals. Els abellerols (**Me-**

rops apaiaster), quin altre prodigi de colors, es reproduïxen normalment a les pedreres que encara hi ha a S'Albufera. El flamenc (**Phoenicopterus ruber**) i les oques (**Anser spp.**) es deixen veure rarament. El falcó marí (**Falco eleonorae**) vola en gran nombre sobre la marisma, a l'estiu, a l'encalç dels insectes voladors que tant hi abunden. El llengarut (**Jynx torquilla**) passa silent sobre S'Albufera i cau, clares vegades, en les xarxes dels ornitòlegs anelladors.

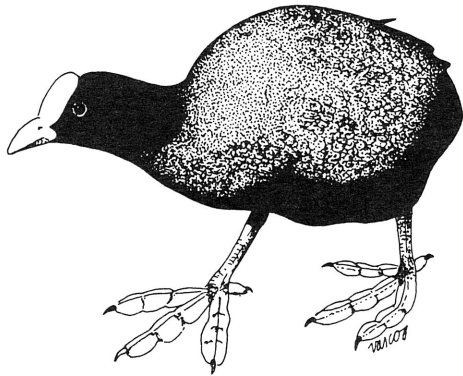
Són algunes espècies que l'autor volia citar a part, destacant-les. Com vol destacar també les espècies ja esvaïdes a S'Albufera de Mallorca per mor de l'absurda pressió cinegètica de l'home: el bitó, que bramava com un bou, el gall faver, blau cobalt, l'ànec bec vermell, amb el cap encès com una flamada...

5.—LA GESTIÓ IMPRESCINDIBLE. TOTS ELS BADOCS PODEN COL-LABORAR-HI

Espècies extingides, espais perduts i llacunes ofegades, pedreres que encara treuen arena de les dunes antigues, canyet en excés, caça abusiva, dessecacions... No hi ha dubte, el rescat de S'Albufera era imprescindible, com ho és a partir d'ara una gestió conservacionista eficaç. Recordam haver llegit que les zones humides no han de sobreexplotar-se; però, una vegada ficades en el rebost de recursos de l'economia humana, tampoc no han de deixar-se a l'abandó. Gestionar-les, optimitzar-hi els usos compatibles amb el sosteniment perllongat dels ecosistemes, mantenir la seva diversitat, és precisament assegurar la seva conservació durable.

La feina, doncs, acaba just de començar, tots els que som capaços d'admirar les ales sobre l'aigua de S'Albufera podem col·laborar-hi, si més no transmetent als altres la nostra passió malaltissa. Estam segurs que, després d'uns anys de gestió i maneig conservacionistes a S'Albufera, augmentarà la llista d'espècies observades i el nombre total de la població ornítica present a les diferents èpoques de l'any.

És per aquesta raó que fan falta ara ornitòlegs de camp: cal recomp-

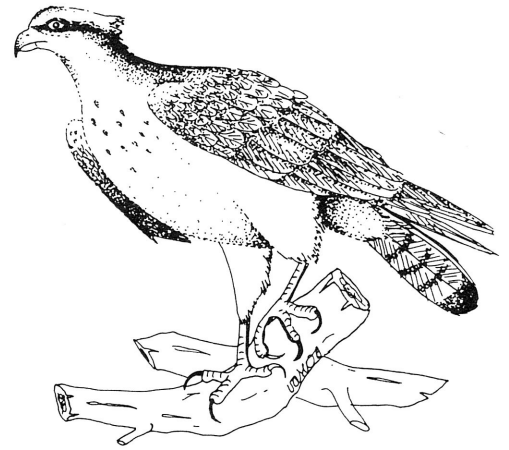

Fotja (*Fulica atra*)

tar, anellar, analitzar relacions tròfiques i dependències interespecífiques, estudiar desplaçaments, quantificar biomasses, establir fenologies... La Conservació és una feina seriosa. No és cosa que pugui improvisar-se en un alè.

S'Albufera de Mallorca, amb la de Menorca, amb Ses Salines d'Eivissa i de Formentera, amb Es Salobrar i

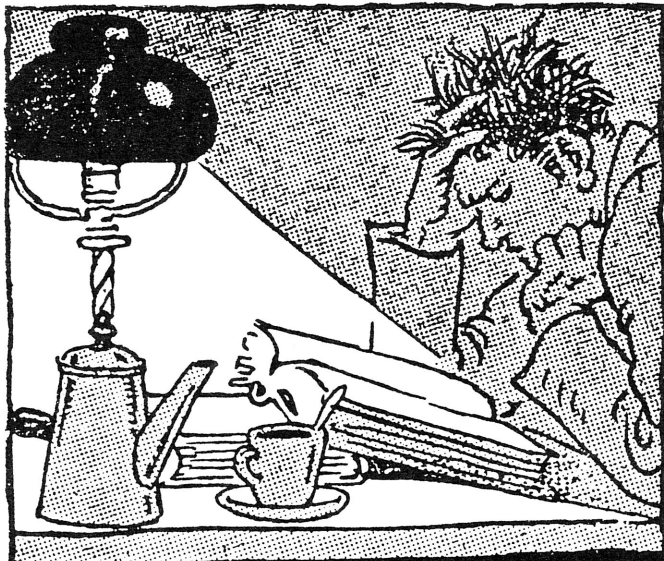
S'Albufereta, i amb tot el rosari de petits estanys costaners de les Balears formen una baula necessària als aucells que travessen la Mediterrània a la recerca de llocs d'estada o de reproducció. La conservació de tots aquests espais naturals de zones humides esdevé una responsabilitat que ultrapassa les nostres limitacions geogràfiques i les nostres mesquines polítiques. Poc a poc es

Àguila peixetera (*Pandion haliaëtus*)

corda a Europa una xarxa verda de petites i grans reserves per a les aus migratòries i aquàtiques. En aquesta xarxa, S'Albufera, a mig camí entre els aiguamolls nordafricans i els europeus, ocupa un lloc de privilegi. Aquesta condició ens fa també a nosaltres, homes i dones de les Balears, si sabem conservar-la i millorar-la, uns privilegiats...

MIQUEL RAYÓ

« La història és l'únic instrument que pot obrir les portes a un coneixement del món d'una manera, si no científica, si almenys raonada. »

Pierre Vilas

L'AVENÇ

Revista d'història mensual
Regàs, 14, 4t. 3^a. Barcelona-6 - Telèfon 218 62 08

Libreria Jovellanos

UN SEGLE AL SERVEI DEL LLIBRE
I DE LA CULTURA

Jovellanos, 1

Tel. 22 14 66

CIUTAT DE MALLORCA

Els altres vertebrats

Les marismes i zones humides, pel fet d'esser una interfase entre la mar, les aigües dolces i la terra ferma, són essencialment un medi molt fluctuant, causa que determina les seves característiques biològiques principals; alta productivitat (permanent o estacional) i baixa diversitat d'organismes sedentaris.

Aquestes característiques del medi, junt amb l'efecte de la insularitat sobre les biotes balears determinen que la fauna vertebrada de l'Albufera sigui (excloent els aucells) poc variada, si bé això no minva la seva importància per tal com l'elevada biomassa d'algunes espècies els fa jugar un paper capital dins el sistema de transferències energètiques i les cadenes tròfiques de l'ecosistema.

El conjunt d'aquesta fauna suposa un total de 34 espècies citades fins a l'actualitat, de les quals la major part són peixos (20 espècies) i mamífers (9 espècies); els rèptils (3 espècies) i batracis (2 espècies) són els grups de vertebrats menys representats. Sobre la biologia de tots aquests grups parlarem breument a continuació.

ELS PEIXOS

D'entre els peixos presents, el contingent majoritari són espècies d'origen marí, ja que la falta de cursos d'aigua dolça d'entitat i permanent i les condicions d'insularitat impossibiliten la presència d'una major quantitat d'espècies limnètiques. De les 20 espècies peixos que hi coneixen actualment, 18 són marines i es distribueixen principalment segons la seva capacitat d'adaptació a de-

terminats paràmetres físics i químics com la salinitat i la temperatura, maldament a vegades obstacles de tipus físic impedeixen en l'actualitat la colonització de certs indrets per determinades espècies. La raó per la qual els peixos marins entren a l'Albufera és per motius bàsicament tròfics, donada la gran productivitat de les zones humides costaneres, on s'hi troba una gran quantitat d'aliment a l'abast dels peixos marins eurihalins i euriterms.

A l'Albufera hi trobam diverses classes d'espècies segons la seva biologia:

—Espècies limnètiques sedentàries. Són dues, el moixó i el jonquet. El moixó, **Gambusia affinis holbroockii**, és molt abundant escassejant només a les proximitats dels llocs d'intercanvi d'aigua amb la mar, ja que tolera malament els canvis forts de salinitat. La seva abundància i mida fa que jugui un rol important com a esglaó de la cadena tròfica, essent depredat per aucells (ardèids, arner, etc), rèptils (tortuga i serp d'aigo), peixos i invertebrats. La seva procedència és americana, havent estat introduït per a combatir el paludisme.

El jonquet o jonqueter, **Gasterosteus aculeatus**, és una espècie d'un interès molt particular donat que és l'única espècie d'aigua dolça no introduïda que existeix a les Balears, ja que no tenim cap indicati del contrari. Mallorca i Sardenya són les úniques illes mediterrànies on es coneix la seva presència.

—Espècies migratòries. L'única és l'anguila, **An-**

llegiu

**mallorca
socialista
la revista
de l'esquerra
mallorquina**

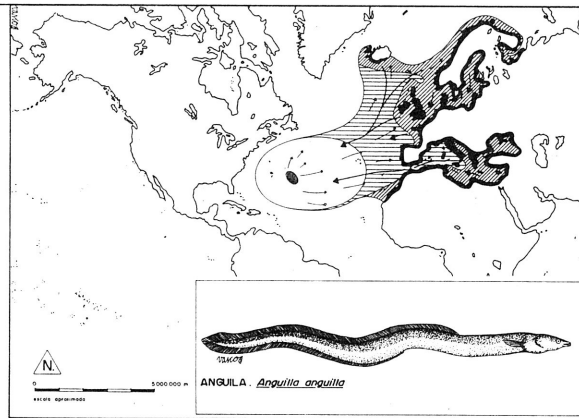
PSM

Partit Socialista de Mallorca
carrer Temple, 7 - Ciutat

S'Arenal
de Mallorca ●
Telèfon 26 50 05

REVISTA QUINZENAL

Bolletí informatiu del poble de S'Arenal, del terme de Llucmajor, el de Marratxí i la part rural del terme de Ciutat de Mallorca.

Totes les anguilles europees (i americanes) van a criar al centre de l'Atlàntic i tornen com a angules per a créixer, entre altres localitats, a S'Albufera.

guilla anguilla, que es distribueix per tot arreu fins i tot pot desplaçar-se per terra d'una bassa a una altra. Fa 60 anys es treien més de 10 Tm. anuals, si bé actualment les captures han baixat moltíssim.

—Espècies marines sedentàries. Aquestes són els cabots, **Pomatochistus marmoratus** (?) i **Gobius niger**, la raboa, **Blennius pavo**, el moixó, **Atherina boyeri**, i l'anguila, **Syngnathus abaster**. Totes elles habiten canals i llacunes amb forta influència marina, trobant-se a qualsevol època de l'any a l'interior de l'Albufera. Tenim constància directa que **P. marmoratus** cria a la zona. Les altres espècies consideram que totes poden fer-ho donada la forta territorialitat de **G. niger** i **B. pavo**, i que les altres dues espècies crien a altres llacunes mediterrànies. La seva importància a l'Albufera consisteix principalment a ser recurs tròfic dels depredadors de la llacuna.

—Espècies estacionals. Constitueixen el major contingent d'espècies, i generalment abandonen la zona només per a fressar a la mar. Entre elles trobam les llisses i mújols (**Chelon labrosus**, **Mugil cephalus**, **Liza ramada**, **L. saliens** i **L. aurata**), que es troben a tot tipus d'aigües, essent dominant **C. labrosus** a aigües salines i **M. cephalus** a les més dolces. Son preses freqüents de l'àguila peixetera així com dels peixos depredadors (llobarro, palomina i verderol).

El llobarro, **Dicentrarchus labrax**, l'orada, **Sparus aurata** i les pelaies, **Solea sp.**, no es poden considerar tan sedentàries com els mugílids, no obstant passen llargues temporades a les llacunes properes a la mar; amb tot i això, tenim constància que el llobarro penetra fins i tot a les aigües dolces com els voltants del Pont de Ca'n Carbonell.

—Espècies marines ocasionals. Aquestes espècies penetren molt poc a l'Albufera, trobant-se ocasionalment als canals d'intercanvi amb la mar. Hem trobat: la palomina **Lichia amia**, la sirviola o verderol, **Seriola dumerilii**, el mabre, **Lythognathus mormyrus**, i el moll, **Llus surmuletus**.

ELS MAMÍFERS

Els mamífers, a l'Albufera, tenen una distribució directament lligada a les diferents comunitats vegetals i al nivell d'humanització del medi, particularment els rosegadors, que amb cinc espècies presents (rata traginera terrosa, **Rattus norvegicus**, rata traginera negra, **Rat-**

tus rattus, ratolins comuns, **Mus spretus** i **M. musculus**, i ratolí de rostoll, **Apodemus sylvaticus**), probablement siguin els mamífers que juguin el rol ecològic més considerable, tant per la seva abundància com per la seva proverbial activitat com a consumidors primaris. Altres mamífers que hi podem trobar habitualment a l'Albufera són el conill, **Oryctolagus cuniculus**, a les zones més seques, i el mostel, **Mustela nivalis**, possiblement l'únic mamífer depredador que es troba regularment a la zona. També hi són presents, a les zones més marginals, l'eríç, **Erinaceus algirus**, i els moixos assilvestrats, **Eliomys quercinus** i la probresa en quiròpters, dels quals tan sols es té constància de la seva presència.

ELS RÈPTILS

Els rèptils presents són la serp d'aigua, la tortuga d'aigua i el dragó (potser es trobi també una quarta espècie, el dragó **Hemidactylus turcicus**), essent les dues primeres típicament pulastres. La tortuga d'aigua, **Emys orbicularis**, és abundant a la zona, lligada a les zones amb aigua dolça o dolcenca; és una espècie molt aquàtica, depredadora d'insectes, capgrossos i peixos. La serp d'aigua, **Natrix maura**, és molt abundant: animal depredador de rèptils i peixos, se'l pot trobar a tots els diferents hàbitats, independentment de la salinitat de l'aigua. El tercer rèptil, el dragó, **Tarentola mauritanica**, espècie vulgar es troba als indrets més secs i/o humanitzats, així com a la barra costera.

ELS AMFIBIS

Finalment, els amfibis són els vertebrats menys representats a l'Albufera, amb només dues espècies: el granot, **Rana peezi**, i el calàpot, **Bufo viridis**. El granot, animal exclusivament insectívor i molt aquàtic, és sense dubte un dels vertebrats més característics de l'àrea, essent típic de les aigües dolces o una mica salabroses; una importància particular tenen les postes i capgrossos dels granots com a recurs tròfic, ja que constitueixen les preses de molts diversos invertebrats i vertebrats. El calàpot no és una espècie palustre, i per això a l'Albufera tan sols es presenta a la barra costera i les zones seques properes a la marisma. Exclusivament insectívor i d'hàbits preferentment nocturns, no és tan freqüent ni abundant com el granot.

**ANTONI M. GRAU
FRANCESC RIERA**

L'ecologia de S'Albufera

per Joan Mayol
Biòleg del SECONA
i membre del GOB

No seria gaire original encetar aquests comentaris, obligadament breus, amb la reflexió tòpica del mal ús que sovint es fa del mot ecologia. En tot cas, val a dir que el nostre propòsit estricte és d'exposar aquí els trets fonamentals de les relacions entre medi, plantes i animals a S'Albufera. El lector ja arriba a aquestes plantes amb una informació considerable sobre els aspectes més importants d'aquest espai, que ara cal globalitzar.

S'ALBUFERA: UN SOL ESPAI I MOLTS D'ECOSISTEMES

Un ecosistema no és altra cosa que un nivell d'integració: pot ser una illa, un bosc dins aquesta illa o fins i tot un arbre mort. Les definicions clàssiques fan referència al conjunt dinàmic i interactiu d'individus de moltes espècies en un ambient definit, relativament tancat a nivell del cycle de la matèria. Una certa homogeneïtat és còmoda per a treballar. Una albufera, com diu la definició elemental, és una llacuna litoral separada de la mar per una barra arenosa. Evidentment hi ha interdependència, interrelació entre ambdós elements però les dues coses, llacuna i barra, són prou distintes com per a considerar-les ecològicament diferents.

LES DUNES

Aquestes suaus ondulacions arenoses que formen la costa de Muro i Alcúdia són, de fet, filles de la mar. Milions d'animals marins creixen sobre les praderes de plantes submergides, acumulant carbonat càlcic; quan moren, alguns arriben a la vorera, duits per les marors o sobre les restes d'algues i de posidònies. Els seus caparrons i esquelets, sencers els microscòpics, esmicolats els grans, formen l'arena, la duna. I allà comença l'astorador seguit d'adaptacions que generarà la vida de S'Albufera.

La platja és un lloc dominat per processos físics violents: les ones, el moviment del substrate sobre l'arena, la sal marina... Els primers metres són absoluta-

ment inhòspits pels organismes macroscòpics; arriben sols insectes de terra o crustacis del mar per aprofitar les deixalles orgàniques que deixen les ones. Per a menjar aquests artròpodes hi ha els corresponents depredadors: els aucells limícoles que corren just davant les ones: els passarius, la garça de mar, la xivitona...

Els vegetals no poden créixer fins a uns metres més endins: una primera línia d'herbes, d'arrels llargues i ràpid creixement, fixen l'arena perquè més endins germinin els primers arbusts i els ginebrons. Aquí les ones no arriben mai, i, gràcies a la vegetació, el microclima comença a canviar. L'ecosistema es complica: escarabats negres i no voladors, de cames adaptades a l'arena pululen entre els vegetals (tenebrionids) el caragolí abunda pertot; les flors primaverals i estivals ofereixen nèctar a vespes i abelles i les cacen abellarols, cucullades i buscarets. De nit, pastura el calàpot i els rossegadors. Darrera els primers fronts de dunes la vida és més fàcil: ha passat més temps, i els organismes s'han pogut adaptar de maneres més diverses. El pinar, un sostre d'arbres sobre una garriga densa i diversa, és esponerós i prou ric. Els primers arbres, venint de la mar, estan ajaguts, per la salina i el vent, però endins ja són drets, alts. L'arena percola i conserva bé la humitat, i la capa freàtica no és gaire fonda. La vegetació és exuberant, com els insectes a les primaveres. Entre els aucells, és el domini dels gràvitors (especialment de l'especialista dels pinars: el trenca-pinyons) i dels pàrids (el ferrerico). Un exemple, les orquídees, ens pot il·lustrar sobre la complicació de l'ecosistema. Són plantes que broten i floreixen cada any a partir d'un bulb subterrani, i que són fecundades per espècies particulars de vespes. L'orquídea té un perfum especial per atreure la vespa, molt semblant a l'olor d'una femella receptiva d'aquella espècie: el mascle acudeix i prova de copular amb la flor que, per major versemblança, té pèls disposats de manera anàloga als de l'abdomen de la vespa femella! Durant l'intent d'acoplament,

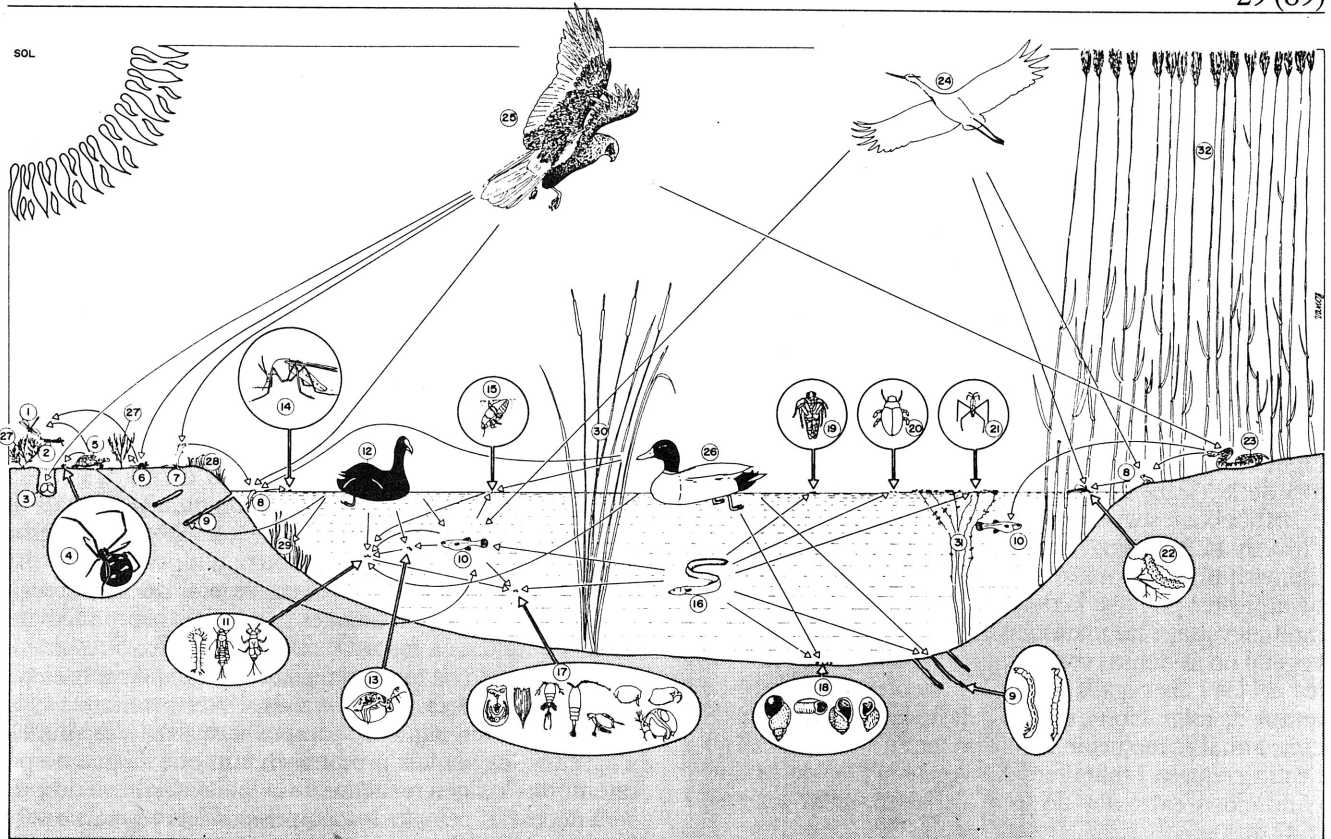

CDP

Centre
Documentació
Política

Gran Via de les Corts Catalanes, 570. Tel. 254 97 02 08011 Barcelona

Targeta de subscripció a «FULLS D'INFORMACIÓ NACIONAL»		Domiciliació a Banco o Caixa	
Nom _____ Cognoms _____		Sí Director _____	
Adreça _____ Tel. _____		Banc o Caixa _____	
Potència _____ Professió _____		Sucursal _____	
Quota el pagament només es pot fer per domiciliació a Banco o Caixa		Distingit Senyor Us preguem que fins a una nova ordre feu efectiu a CDP l'importarrel meu compte correntllibreta d'estalvis	
Subscripció anual _____ 4000 pes		Num. _____ a nom de _____	
Nota: fins que la premsa, publicació d'informació i subscripció, etc.		els rebuts mensuals/trimestrals/semestral/anuals que per aquest Centre us siguin presents	
Correu _____		Signat _____	

XARXA TRÒFICA - ALBUFERA D'ALCÚDIA -

1 LIBEL·LULA	5 TORTUGA	9 CUCS DE TERRA	13 DAPHNIA* PUÇA D'ÀIGUA*	17 PLANCTON	21 GÈRRIDS* SABATER*	25 ARPELLA	29 ALGUES
2 LLAGOST	6 RATOLI	10 GAMBÚSIA* MOIXÓ*	14 MOSCARTS	18 CARAGOLS AQUÀTICS	22 ERUGA	26 COLL BLAU	30 BOVA
3 OUS	7 RATA D'ALBUFERA	11 LARVA MOSCART	15 DITISC* ESCARABAT D'ÀIGUA*	19 NOTONECTA GLAUCA	23 SERP	27 SALICÒRNIES	31 LLENTIA D'AIGUA
4 ARANYA	8 GRANOT	12 FOTJA	16 ANGUILA	24 GIRINOS	24 AGRÓ	28 HERBES	32 CANYET

uns aglomerats polítics de la flor s'adhereixen al front de l'insecte que fecundarà així la pròxima orquídea que visiti. Les llavors que es formaran més tard sols poden germinar si troben a la terra on caiguin un tipus de fong que alteri la seva membrana protectora. Aquest sofisticat conjunt d'orquídea —fong— insecte ha d'haver evolucionat conjuntament durant milions d'anys i demostra un ecosistema molt ajustat, que treu un profit gairebé barroc dels recursos ambientals, a través d'unes relacions laterals entre les espècies al llarg del cicle anual. Evidentment, aquestes plantes són unes indicadores excel·lents de la «qualitat» (maduresa seria un mot més rigorós) d'un ecosistema. A la barra arenosa de S'Albufera, malgrat la seva uniformitat, es coneixen tretze espècies d'orquídees.

Els factors determinants en aquest ecosistema són els corrents marins, que acumulen els sediments i congrien el substrat; i el vent, l'embat carregat de saladina que actua sobre el front vegetal de manera limitant. Les diferents comunitats es disposen en forma faixes perpendiculars a aquests factors. Si la importància del vent i la mar es pot deduir fàcilment a partir d'una observació crítica, és encara més palesa quan intervé algun procés de degradació. I a la duna de S'Albufera no hi manquen malifetes! Deixarem de banda el desastre més greu, la urbanització, per la seva intensitat i irreversibilitat. A l'escassa duna remanent (la «Comuna» de Muro) aquests darrers anys s'hi presenten dos problemes. Un és la desaparició física de la platja. És evident que una línia de costa

arenosa és producte d'una situació de corrents, determinada pel perfil litoral. De pocs anys ençà s'han bastit dos ports esportius pròxims i les conduccions per l'aigua de refrigeració de la Central des Murterar. I ara la platja es mou, cercant un nou equilibri: l'arena canvia de lloc, i s'acumula uns kms. més al nord, aprop del Port d'Alcúdia. La vegetació dunar podria, si més no, retardar el procés. Ai las, és una vegetació molt vulnerable i la presència continuada de banyistes, cavalls (amb un efecte molt intens), màquines per treure l'alga, etc. destrüïren la vegetació més pròxima a la mar. Aquesta pèrdua de platges, amb efectes greus sobre la vegetació posterior, és un procés repetit malauradament a altres llocs: Ses Coves, per exemple, pateixen una situació semblant producte del port de Sa Ràpita.

Tenim també el cas dels incendis. Hom pot observar que quan el foc ha cremat un redol del pinar, la regeneració és molt notable: les característiques físiques del sòl arenós i l'alt contingut amb nutrients de les cendres permeten una recuperació de l'ecosistema. Però en els punts en què el foc va cremar els ginebrons, a la vorera de mar, la regeneració és molt més lenta: el vent salí arriba directament, sense obstacles i té un efecte limitant, fins i tot letal per a moltes espècies.

EL PRAT

Passem a l'aiguamoll. La primera impressió que dona aquesta àrea es d'una gran monotonia: una extensió

inacabable de canyet, verd groguenc, tallat per camins i canals. Hem de reparar, però, que dins l'aigua dels canals hi ha altres plantes i altres animals; en alguns malecons creixen línies d'arbres, petites ostres del que els biogeògrafs coneixen com a bocsgaleria; més enllà tenim uns redols extensos de salicòrnia i a sobre d'uns turons, bosquets de pins. S'Albufera és un mosaic de comunitats vegetals. I aquesta distribució no és casual sinó que respon a determinants factors ambientals. Bàsicament a un, l'aigua, a través del microrrelleu i de la sal.

Les àrees pròximes a la mar reben entrades d'aigua salada, bé en temps d'eixut o en ocasió de marees que, per petites que siguin, tenen gran influència en localitats tan horitzontals. La sal enterra no permet la vida dels vegetals si no hi estan especialment adaptats. És el territori de la cirialera, el jonc i el salat portulacoide que es distribueixen segons mínimes diferències de relleu. A l'hivern hi ha aigua i a l'estiu el terreny queda més o menys humit. És una àrea rica en herbívors, que aprofiten bé aquestes plantes: la densitat de ratolins i de conills és molt elevada, i no manquen els aucells. On la cobertura vegetal no és densa, cosa freqüent, pasturen les limícoles, les cel·les i els cegalls. A l'estiu, crien els avisadors, i en temps de migracions, és el lloc de les grues i els agrons. El cicle anual és molt clar: a l'hivern tenim aigua i aucells, i a l'estiu sequesca i mamífers. La vegetació, llevat de curtes condicions extremes de fred o d'aixut, creix tot l'any.

EL CANYET

Passem ja als dominis totalment aquàtics, inundats tot l'any per les aigües dolces. El relleu segueix comandant: on la profunditat del fons és escassa, creix el canyet. I de quina manera! No s'han fet medicions concretes a S'Albufera, però en altres aiguamolls de canyet hom ha mesurat produccions de 25 a 30 TM de matèria seca per Ha. i any. (A nivell comparatiu, un alzinar en òptimes condicions rarament arriba a 10 TM/Ha. any). Com s'explica una tal producció? És ben simple: el canyet creix amb les arrels en remull, amb una quantitat d'aigua molt superior a la que necessita. I, a més, aigües riques: han reconegut molts de Kms. sobre o per dins terra, recollint sals minerals (o adobs en els conreus). Un tal creixement implica una activíssima evapotranspiració. El canyet actua, per tant, com una bomba d'evaporació i a la vegada, de retenció de nutrients. El canyet, en principi, treu biomassa de l'aigua cap a l'aire, però en gran part li torna. Les especials característiques de la fibra d'aquesta planta i del seu hàbitat no faciliten la transferència d'energia a altres esglaons de la piràmide tròfica. Hi ha molt pocs herbívors que aprofitin el canyet. Sols alguns insectes i pocs vertebrats utilitzen a la seva dieta els brots tendres d'aquesta planta (la rata, tal vegada la fotja i algunes anàtides). L'hortolà de canyar i algun altre auccell en mengen llavors. Però en total, és una part ínfima. Gairebé tot acaba mort i els seus elements tornen als cicles dins l'aigua. Allà dins, la descomposició és activa, i molts d'invertebrats intervenen, bé directament, bé a través de microorganismes. Una gran diversitat de larves d'insecte i de crustacis (àdhuc el cranc de riu americà, una introducció recent i lamentable a partir d'una piscifactoria

grollera) són detritívors, i aprofiten la matèria orgànica dins l'aigua. I aquí s'estableix la base de tota la xerxa tròfica de S'Albufera: els grans insectes depredadors, els peixos insectívors, els corpatasses o l'àguila... Els cicles, però, tenen un altre foc: molts dels insectes tenen larves aquàtiques i els adults són aeris. La matèria passa una altra vegada de l'aigua a l'aire i allà, així com el canyet no és gaire mengívoll, els insectes són recercats i caçats per una legió d'animals: des del falcó marí a la libèl·lula, de l'aranya a la boscarla, les oronelles, els granots, el cucui o els ulls-de-bou.

L'AIGUA I LA CONCA

Els llocs més profunds tenen una vegetació diferent, que sura a flor d'aigua o està submergida. Si l'aigua és corrent dominen els creixens i la coa de mart, i si està aturada, les llenties d'aigua. Les comunitats animals no són gaire diferents, però s'hi afegeixen els «grans» herbívors: aquí és on la fotja, la gallineta d'aigua i el coll blau troben bona part de la matèria vegetal que els serveix d'aliment. En certa manera es pot dir que la productivitat de S'Albufera està forçada, és excessiva. Això resulta de la concentració de nitrats i fosfats a l'aigua, sempre elevades a les albuferes. Quan, a més, l'escorrentia o la capa freàtica aporten aigua de conreus industrials, la situació s'agreuja: les plantes produeixen tant que l'aigua no pot retenir tot l'oxigen resultant de la fotosíntesi, que després serà necessari per a la descomposició dels vegetals o per a la respiració dels éssers vius: en determinades circumstàncies es donen processos d'anòxia i fermentació bacteriana. El resultat és obvi: mortandat de peixos i aigües o llocs pudents.

Quina és l'evolució a llarg termini d'una albufera? En principi, la desaparició. El cicle geològic d'erosió i transport acumula sediments aquí, i la llacuna s'umpla i acabarà secant-se. L'Home, factor ecològic que hem vist guaitar un i altre pic en els processos descrits, ho ha accelerat pels processos erosius a la conca (que integren fonamentalment els torrents d'Aumadrà, Massanella i Sant Miquel), pel rebliment intencionat de marjals i de cendres.

Algú ha dit que les zones humides són els ronyons dels països, en el sentit del seu important paper metabòlic, ja que acumulen sediments i la intensa trama biològica filtra l'aigua de manera prou fina. En tot cas, està clar que serveixen de termòmetre clínic. El procés d'atterrament de S'Albufera (el torrent de Sant Miquel és un exemple clar) ha estat ràpid, signe inequívoc d'erosió de la conca. L'eutròfia de les aigües sembla, en els primers resultats coneguts dels estudis dels biòlegs, preocupant.

S'Albufera, com veim, és un conjunt d'ecosistemes complex, de gran interès. Molts dels aspectes que aquí hem suggerit, i encara més que se'ns escapen, precisen d'estudis profunds, i el que es sap ha de ser tramés al cos social. A més dels interessos científics i culturals que altres articles de **Lluc** apoligitzen, tenim també aquest valor d'indicador de S'Albufera: si el prat pateix i es degrada, Mallorca té problemes; tant de bo que l'actual moment d'esperança per la conservació de S'Albufera sigui també un signe de quelcom general!

JOAN MAYOL

Intent cronològic sobre la lluita conservacionista per S'Albufera

per Jesús R. Jurado
membre del GOB,
ornitòleg de camp

S'Albufera ha estat sempre un recurs aprofitable per l'home. Al llarg de la història, una sèrie d'utilitzacions han implicat, emperò, unes progressives i profundes transformacions que han menat a la zona humida, ja en temps actuals, a una perillosa degradació ecològica i paisatgística.

Pot considerar-se que, fins a principis del segle XVIII, S'Albufera va romandre en el seu estat natural i, a partir de llavors, amb les primeres excavacions de síquies dins Sa Marjal començà una transformació que encara no s'ha detingut. Primer, les successives fases d'ocupació de Sa Marjal; més tard, les dessecacions empreses per Hope i Bateman; i en 1934, al nord del Llac Menor, començà la urbanització de l'Hotel Golf, com un presagi del més brutal desmantellament dels valors naturals d'una zona en pro d'una indústria turística basada en la consecució dels doblers fàcils, i sense el més mínim índex de planificació, i molt manco de respecte a la naturalesa i al paisatge. El darrer cop seriós rebut per S'Albufera ha estat la construcció i posada en marxa de la Central Tèrmica d'Es Murterar, ja en els nostres dies.

En el conegut mapa de Mallorca del Cardenal Despuig de l'any 1784 podem llegir a la vinyeta d'Alcúdia: «...té en el seu territori la celebrada albufera, llacuna de moltíssima utilitat i recreació, essent innumerables les aus que crien en ella». Després d'aquestes paraules passaren segles abans que qualcú se'n recordàs de la maresma desinteressadament, pensant exclusivament en la seva conservació.

Palma, i anys més tard, al principi de la dècada dels setanta, una còpia del reportatge arribà a les Illes i, amb ella, es va poder realitzar una important campanya divulgadora.

En aquelles dates, es funda a Espanya la primera associació conservacionista del país, ADENA, i automàticament el Dr. Bernis, catedràtic de Cordats de la Complutense de Madrid, va alçar la seva veu per a demanar la protecció oficial de S'Albufera. Poc després, un jove i inquiet grup de naturalistes d'afició inaugura al «Diario de Mallorca», el 26 de maig de 1971, una pàgina setmanal dedicada a la divulgació i defensa dels valors naturals de les nostres Illes. Per primera vegada seran veus mallorquines les que exigiran la conservació de S'Albufera.

A les pàgines del 23 de juny del 71 (la tercera) i del 5 de novembre del 72 trobam els primers articles monogràfics sobre la més important zona humida de Mallorca. Estaven signats p'en Joan Mayol i en Miquel Rayó. És de justícia dir que aquella pàgina

L'any 1965, es celebra un congrés del Bureau MAR —entitat dependent de la UICN (Unió Internacional per la Conservació de la Naturalesa i dels recursos)— a Les Saintes Maries, per la salvaguarda de les zones humides europees. Hi és present el Dr. Bernis, responsable de la SEO (Societat Espanyola d'Ornitologia) i és gràcies a ell que en el llistat dels espais a protegir figura S'Albufera dins la categoria B, només superada pel Delta de l'Ebre, Doñana i Daimiel, entre les zones humides espanyoles. En aquell moment, a Espanya, ni cas.

Poc després, S'Albufera era exhibida a mitja Europa inclosa a un documental titulat «**Mallorca Observada**», realitzat per la BBC, per a la inauguració del seu primer programa en color. Els realitzadors de la TV anglesa, en declaracions a la premsa balear, protestaven per les dessecacions i alteracions de què era víctima S'Albufera. La pel·lícula, en què també es desaprovava la sistemàtica destrucció de la zona humida, fou exhibida a la Fira de Mostres de

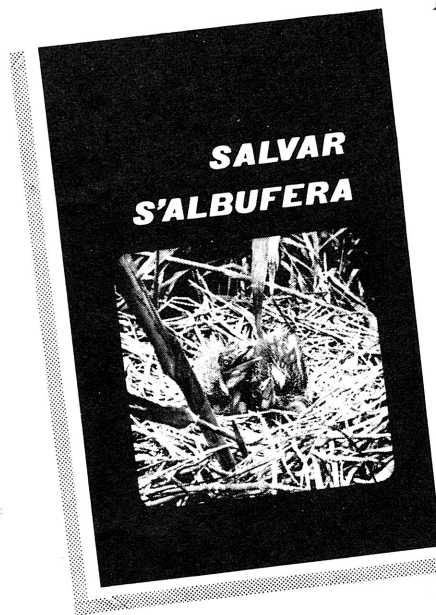

Foto de la portada del llibre «Per què volem salvar S'Albufera»

de «**Defensa de la Naturalesa**» fou una autèntica pionera en allò que, a espais fixos conservacionistes a la premsa de tot l'Estat Espanyol, es refereix. En aquesta popular secció del «Diario de Mallorca», guardonada amb el premi Ciutat de Palma de periodisme, que deixà de publicar-se devers el novembre del 78, i al llarg de la seva perllongada existència foren moltes, incomputables, les ocasions en què, d'una o altra manera, sorgí el tema de la destrucció i de la salvació de S'Albufera, i se'n proposà ja l'adquisició pública.

El darrer dia de l'any 1973, aquell primitiu grup de col·laboradors del Diario de Mallorca, amb alguns amics més, contactats a través de la Societat d'Història Natural de les Balears, fundà el GOB (Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa), associació que des dels seus principis d'estudi, divulgació i defensa de l'entorn, sempre tindrà present la conservació de S'Albufera. En veritat, aleshores fou quan començà un moviment de conscienciació per la gran pèrdua que significava el deteriorament progressiu de la zona humida.

A finals de 1975 els membres del GOB, Ives Hennechart i Gabriel Pomar, redacten un primer «**Informe Parcial sobre la dessecació i destrucció de S'Albufera**». A la vista d'aquell modest estudi, en el desembre del mateix any el GOB junt amb l'Obra Cultural Balear denuncia davant la Direcció General d'Urbanisme del Ministeri de la Vivienda les dessecacions que s'estan produint a l'àrea de S'Albufera, a les zones del Pont dels Anglesos i del Llac Esperança. En principi, les dessecacions són aturades pel Ministeri a través dels Ajuntaments de Muro i d'Alcúdia. Els fets varen tenir un gran ressò a nivell nacional i les notícies sobre el cas, a més de per la premsa balear, varen ésser publicades en nombrosos «papers» com: La Codorniz, Cuadernos para el diàlogo, ABC, Avui, Trofeo, etc.

Una vegada destapat el cas de les dessecacions fetes amb les cendres calentes de la central elèctrica de GESA a Aucanada, va ser molt important provar el nivell d'interès que existia al nostre país davant els atemptats ecològics. Fórem testimo-

nis d'excepció de l'al·luvió de cartes adreçades pels més variats organismes al Govern Civil i a la delegació provincial del Min. de la Vivienda. Les contínues sol·licituds de protecció per S'Albufera, que es venien repetint al llarg del que dúiem de dècada, —Segona Assemblea Nacional de Turisme; en 1973, el Consell Superior d'Investigacions Científiques; les Primeres i Segones Convencions d'Associacions d'Amics de la Naturalesa celebrades a Pamplona i a Oviedo, en 1974 i 75, respectivament...—, varen fer que els agreujats problemes que patia una de les nostres més preuades zones humides no caiguessin en oblit.

En aquell any de 1976, quan veraderament quedà patent la voluntat de conservar S'Albufera, el GOB va emprendre un sens fi d'actuacions que deixarien molt clar que, per amplis sectors de les illes, i encara d'Espanya i d'Europa, la conversió de l'amenaçada maresma en àrea estrictament protegida era des d'aquell moment quelcom inexcusable i indeturable. La primera meta va ésser divulgativa: la gent havia de saber què era S'Albufera. Propietat privada des de sempre, o quasi, el poble no sabia bé què era; maldament, això sí, li sonava a quelcom així com el «coto» privat de caça de notòries personalitats d'èpoques avui en període d'extinció.

L'ADENA d'aquells temps preocupada pel futur de S'Albufera va fer participar, de la mà d'en Félix Rodríguez de la Fuente, Joan Mayol i Xesc Moll, membres destacats del GOB, en un programa radiofònic de gran audiència a nivell nacional. Poc després, el grup de naturalistes encarregats dels capítols dedicats a Balears incloses en la fonamental obra «**Natura, Ús o Abús. Llibre Blanc de la Gestió de la Natura als Països Catalans**», coordinada p'en Ramon Folch, veuen editat el llibre amb la inclusió del tema de S'Albufera. Al mateix temps, les dessecacions en la zona continuen, i el més d'abril d'aquell any també quedà marcat per un abocament de peixos morts en les aigües del Lago Esperanza. Les veus dels naturalistes clamen i són amplament reflectides a la premsa balear. Es comença a demanar a la Diputació Provincial que salvi S'Albufera.

Durant la mateixa primavera del 76, té lloc l'estrena i posterior oferiment a col·legis i centres culturals d'un audiovisual titulat: «**Albufera, 1976: mèrits per a ésser Parc Natural**». Promogut pel GOB, es va realitzar amb les millors fotografies dels naturalistes de l'associació. També s'edità per part del GOB el que sense dubte és el primer de l'avui immensa col·lecció d'adhesius de caràcter ecologista de Mallorca. Poc abans, s'havia editat el que va ésser pioner a totes les illes, també dedicat a una altra zona humida en perill: S'Albufera des Grau, a Menorca. Com és lògic, a l'adhesiu pro-Albufera hom va donar-li la màxima difusió.

Una fita important per a la divulgació dels valors de S'Albufera va ésser l'edició del fulletó «**Per què volem salvar 'Albufera?**». Va poder ésser editat pel GOB gràcies a la col·laboració de nombroses entitats, algunes d'elles totalment incongruents amb la seva pròpia actuació: Ajuntament d'Alcúdia, col·legi d'Arquitectes, La Caixa, Gràfiques Miramar, Sa Nostra, GESA, ADENA i l'ICONA. L'opuscle també contava amb un bon nombre de fotografies en color i la seva llarga tirada va permetre que assolís una molt respectable difusió; fins i tot, Televisió Espanyola va convidar l'autor d'aquest article a presentar el fulletó esmentat en un popular programa de la primera cadena.

La distribució dels 50.000 exemplars de la tirada donà als conservacionistes la resposta desitjada. Automàticament començaren a arribar cartes de suport i ajudes des de qualsevol racó d'Europa, inclosa Espanya. Moltes missives eren enviades també als ajuntaments de Muro i d'Alcúdia i a la Diputació Provincial o al Govern Civil.

El GOB, decidit a pressionar sobre la Diputació, emprèn una gran operació de recollida de signatures de suport que arribaren de tot el món. A més dels naturalistes del GOB, tengueren un gran paper en aquesta acció, dins l'àrea anglesa, el matrimoni d'ornitòlegs residents al Port de Pollença, Eddie i Pat Watkinson, que sempre mostraren una extraordinària preocupació per S'Albufera, i que han fet passar per aquest lloc autèntiques legions d'observadors d'aus.

De col·laboració extraordinària ha de qualificar-se també l'organització naturista «Puertas abiertas» de n'André Torcqué, que, a més de recollir molts de centenars de signatures, a finals de l'any tenien acabada per la seva distribució una traducció al francès del fulletó sobre S'Albufera. La Diputació estava decidida a crear Parcs Naturals a les Illes, emperò amb un concepte xato i totalment erroni, com ara el de comprar finques com més econòmiques millor sense tenir en compte per a res els valors ecològics d'aquestes finques. Davant un cert interès d'alguns diputats, com fou el Sr. Anguera, es va decidir presentar davant l'organisme esmentat un document sol·licitant la iniciació de l'expedient de declaració de Parc Natural a favor de S'Albufera, document que quedà redactat a l'octubre 1976. No obstant, com que no es veia cap bona disposició a nivell de Presidència, també es va decidir, de cara a l'entrega dels milers i milers de firmes recollides, esperar el canvi polític que es veia més imminent del que en realitat va ésser. Així doncs, l'any 1976 pot dir-se que es va tancar recollint firmes en una acció de carter, que va consistir a situar gent a totes les benzineres demanant el suport als ocupants dels vehicles que s'hi aturaven.

L'any 1978, amb els medis conservacionistes preocupats per la futura construcció de la central tèrmica d'Es Murterar a les proximitats de S'Albufera, el GOB presenta davant del President del Consell General Interinsular una instància datada l'octubre, sol·licitant la protecció de S'Albufera. L'arribada de la pre-autonomia animava els naturalistes, i la instància fou acompanyada dels plecs que contenien les més de 30.000 firmes recollides i tots els documents i cartes de suport que s'havien rebut fins aleshores. Dins aquest mateix any, el GEM edità el seu calendari i al full corresponent als mesos de març i juny presenta un dibuix demostratiu de la preocupació pel deteriorament de la zona humida.

A l'espera d'una resolució del Consell, el GOB visita el futur emplaçament de la Central d'Es Murterar i rep per part del personal especialitzat de GESA tota casta d'aclaracions i de seguretat sobre el projecte. Aquests

Fàbrica d'Es Murterar

projectes foren impugnats al seu dia per pagesos, empresaris turístics i Jefatura d'ICONA, però no foren considerats negatius del tot pels grups ecologistes aleshores actius, especialment pel GOB que únicament coneixia els plans de forma parcial, i en la dialèctica de la badia d'Alcúdia, el GOB pensà que la central podia ser un freny per al creixement turístic que tan greument amenaça S'Albufera. Així i tot, problemes com els que suposaran les línies d'alta tensió, les apertures de camins i vials, la instal·lació i futures fuites de les canonades de refrigeració, la contaminació procedent de la xemeneia per cendres i SO₂, la presència de torres meteorològiques i els vessaments a la zona de Sa Pobla amb cendres precedents de la central, seran punts de fricció amb GESA i objecte d'exigències conservacionistes del GOB.

L'any 1979 comença amb l'edició d'un altre calendari del GEM en, al full corresponent als mesos de març-abril, figura i és criticada la construcció de la central d'Es Murterar.

Quasi al mateix temps, es pro-

dueix la resolució damunt S'Albufera per part del Consell General Interinsular en un sentit totalment dilatori, sol·licitant a entitats, particulars i a ICONA la realització d'estudis que puguin servir el dia de demà, si arriba el cas, per la declaració d'espai natural protegit. El GOB lamenta la decisió del Consell en una duríssima carta feta pública a tota la premsa balear. Com a afegitó, el premi Ciement, atorgat anualment pel GOB als qui destaquen en la lluita contra la conservació de l'entorn, recau sobre el Conseller Miquel Duran, que va tenir la gosadia d'afirmar que els grups ecologistes només afavorien les multinacionals...

En aquest estat de coses era evident que la lluita per la conservació de S'Albufera hauria de seguir amb redoblades forces fins avui. Tal vegada per, tan aprop en el temps, ens trobam mancats de perspectiva; però, encara així hem de recordar algunes fites importants: en primer lloc hi ha el fet que els estudis, observacions, campanyes d'anellament, etc., efectuats a l'interior de S'Albu-

fera per membres del GOB no s'hagin interromput fins avui; i en segon terme, dins l'àmbit de la divulgació, dos llibres editats l'any 1978 i que el 1979 obtenen la seva gran difusió vénen a il·lustrar millor, si cal, al poble damunt els valors de S'Albufera. **Els aucells de les Balears**, del biòleg Joan Mayol, editat per l'Ed. Moll, ressalta el valor ornitològic de zones humides com S'Albufera; i l'editorial INCAFO, en la seva **Guia Ecològica de Balears**, amb un capítol íntegre dedicat a aquell espai natural, i amb una tirada adquirida per Sa Nostra i amplament difosa gratuïtament posen a l'abast de qual-sevol, si bé per damunt, el problema que representaria la pèrdua de la maresma de la badia alcudienca.

Dins el mateix 1979, l'ICONA encarrega al Departament de Geografia de la Fac. de Fil. i Lletres un profund estudi damunt l'àrea que, si bé obra en poder de l'ICONA des de fa molt de temps, no ha estat donat a conèixer públicament fins el passat 30 de gener de 1985.

El 1981, al llarg d'un congrés que

celebrà a Mèxic la Unió Geogràfica Internacional, a proposta del Dr. Bartomeu Barceló, geògraf, la Comissió de Problemes Ambientals demana la conservació de S'Albufera i encara més prop de nosaltres situam per part del GOB la presentació de la conservació de l'àrea al poble de Muro. Els projectes eren, emperò, molt tendres encara.

Després vengueren les edicions de l'ICONA del catàleg d'Espais Naturals d'Interès, la visita d'en Peter Conder, membre destacat de la RSPB i consultor del ICBP. Expert en recuperació i gestió de zones humides com a hàbitats de vida salvatge, el seu informe és determinat per convèncer els més escèptics. Dins el segon certamen de fotografia del Medi Ambient organitzat pel GOB, es crea un premi especial per a imatges de S'Albufera, patrocinat pel Foment de Turisme.

I acabam aquesta breu ressenya amb l'edició d'un pòster fotogràfic a tot color, promogut pel GOB i patrocinat per na Pat Watkinson i el Comitè Internacional per a la Protecció

dels Aucells Migratoris, a principis de 1983. El lema d'aquest cartell era i és: «**S'Albufera, Reserva Natural, ara!**».

En veritat, no hi ha dubte que la valuosa decisió del Govern de la Comunitat Autònoma d'iniciar les gestions per a la compra d'amples extensions a S'Albufera venia molt ben enrobada per tota una plèiade de persones i d'organitzacions des de molt de temps enrera. Sembla que s'acosta el moment de deixar de patir a la fi per la conservació de S'Albufera. Comencem, doncs, a fer feina tots per la consecució d'un autèntic Parc Natural, en el qual s'ajuntin els interessos de l'entorn i de les espècies a conservar i potenciar, i una clara finalitat didàctica i d'esbargiment per l'home.

Per aconseguir-ho, no oblidí el Govern que, a més dels seus mitjans i de la nostra col·laboració, la dels naturalistes, té per damunt la mirada expectuant esperançada de molts de milers de persones sensibles, que somnien en una Albufera sense temors.

JESÚS R. JURADO

 Edicions
 Disseny gràfic
 Publicitat impresa
 Fotocomposició
 Tipografia / Offset

taller gràfic
RAMON
JAUME BALMES, 39 - TEL. 25 44 32 - 07004 PALMA DE MALLORCA

llibres
en català
i juguetes

CARRER RUBÍ, 5
TEL. 21 38 21
PALMA

El futur de S'Albufera

per Joan Simarro Marquès

La decisió del Govern Balear d'iniciar els tràmits per a la compra de S'Albufera obri unes expectatives sobre el futur d'aquest espai natural ben justificades.

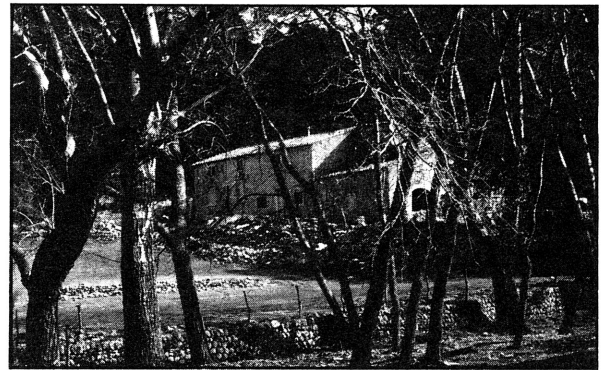
Històricament, aquesta zona humida va ser una àrea de problemes sanitaris, de conreu fèrtil, i en la lluita quotidiana de l'home amb la Natura, sovint era ella la que acabava per guanyar. La conversió de la finca en propietat pública té una finalitat concreta: no lluitar més amb S'Albufera, sinó establir amb ella una aliança que beneficiarà ben segur els nostres interessos i els de la Naturalesa local. Per dir-ho amb un mot: Conservació.

A diferència d'altres espais naturals de les Balears, ha semblat prou clar que una conservació adient de S'Albufera requeria la seva adquisició, ja que resulta convenient una gestió de l'àrea, una intervenció humana sobre els ecosistemes que formen s'albufera (neteja de canals, apertura de llacunes, eventual repoblació amb algunes espècies extingides, etc.) que la propietat privada no té motius ni possibilitats d'assumir. També s'han tengut present a l'hora de prendre la decisió el possible ús públic de S'Albufera amb finalitats pedagògiques, que en part ja existien, s'han de potenciar: hi ha hagut experts internacionals que avaluen la xifra potencial de visitants en centenars de mils. Aquests visitants necessiten, per una banda, d'un control, una reglamentació per evitar que puguin ser un perill pel que volen conservar; i a la vegada, requereixen uns serveis mínims (itineraris, exposicions, aguaitis d'observació, etc.) que l'administració pública pot atendre. Prest arribarà l'hora en què els tècnics facin les seves propostes sobre com i de quina manera es pot dur a terme tot això.

Ara començam a conèixer prou bé com és S'Albufera i els fonaments de la seva importància. Necessitam passar ràpidament a una planificació de la conservació. Sense aquesta planificació resulta difícil concretar com serà S'Albufera d'aquí poc temps, de manera que sols podem exposar aquí algunes generalitats, que tanmateix són importants.

La primera és que S'Albufera serà una finca de propietat pública, i com a tal entrarà a formar part del catàleg de finques d'Utilitat Pública de les Balears, on figuren avui les «comunes» municipals, les terres del Consell de Mallorca o de l'Estat, administrades totes elles pel Servei de Conservació de la Naturalesa de la Conselleria d'Agricultura. La inclusió d'una finca al catàleg d'Utilitat Pública és una garantia de Conservació molt important, reconeguda a nivell internacional per les implicacions legals que suposa.

S'Albufera, en un termini que no podem determinar a priori però que esperam molt breu, serà un Espai Natural Protegit, amb la figura legal que es consideri més adequada, gestionar per un patronat on han d'estar repre-

Binifaldó

sentats tots els sectors públics i privats que tenen interessos o han aportat esforços per la conservació de S'Albufera. En principi, aquesta figura ha de garantir la conservació dels valors de l'àrea i potenciar, en la mesura en què sigui possible, els contactes de l'home amb la Naturalesa. Per ventura convindrà zonificar l'àrea, amb punts d'ús més intens i altres molt poc visitats, per deixar alguns santuaris naturals en una tranquil·litat màxima. També és possible que en el futur S'Albufera formi part de la xarxa del Consell d'Europa, bé emparada pel Conveni internacional de Ramsar, etc.

Per a facilitar l'ús públic de l'àrea, sembla que el més convenient serà dotar-la d'un centre d'interpretació amb un petit museu natural i etnològic, sala d'audiovisuals, laboratoris i oficines, etc. Tota aquesta infraestructura aprofitaria les edificacions existents, i l'antiga fàbrica de paper és el punt més adient, amb molt bones possibilitats de recuperació, tant per la seva estratègica situació, accessos i caràcter arquitectònic. D'aquí partirien els itineraris, aprofitant els camins existents o fins i tot les possibilitats de navegació dels canals amb els tradicionals barquets.

Tampoc podem oblidar que S'Albufera és més gran del que ara passarà a ser propietat del Govern Balear, i si la gestió i ús públic es consideri necessari. Però aquesta protecció no pot excloure determinats usos tradicionals, sinó respectar-los o fins i tot recuperar-los. El cultiu dels marjals és el cas més clar i més important. Fins avui el canyet ha invadit centenars de quarterades de petits propietaris que ara podran recuperar aquestes terres de conreu, de què no podem prescindir.

Tot això, naturalment, no és feina d'un dia ni d'un any. Però amb la imprescindible visió de futur que hem de tenir a les decisions sobre el nostre país, aquesta és una previsió raonable. Des d'aquí vull convidar tots els caps i les mans interessats a participar a millorar, de la manera més ferma, el futur de S'Albufera de Mallorca.

S'Albufera de Mallorca i les seves possibilitats en el camp de l'Educació Ambiental

1.—L'EDUCACIÓ AMBIENTAL

Una visió superficial pot fer creure que l'Educació Ambiental és una moda i que, per tant, gaudeix de totes les característiques que acompanyen tot costum o ús més o menys momentanis. No és aquest el cas, ans el contrari, l'Educació Ambiental és una de les vessants de la pràctica formativa que exigeix la cultura actual dels països desenvolupats. Serà bo que facem abstracció de la quotidianitat i que situant-nos a un nivell de reflexió teòric, ens demanem per les funcions de l'Educació. En el substrat sobre el qual s'assenten les diverses interpretacions més o menys ideològiques hi ha una funció bàsica: garantir la supervivència de la cultura. Codi genètic a nivell biològic i Educació a nivell cultural són els dos elements bàsics per a la supervivència de l'home.

I potser ja hem topat amb un problema fonamental: qui i com dissenya el model d'home i del cultura que ha de sobreviure?; per quins mecanismes alguns dels models proposats s'imposen i marquen el camí de continuïtat humana? També aquí ens trobam amb una gran diversitat interpretativa i molt probablement cada resposta, com la imatge bíblica, sigui part de la solució. No obstant això, el que manifesta en l'actualitat quan ens adonem que l'home ha seguit un procés que l'ha conduït a posar en perill no ja la supervivència d'una cultura sinó també la del seu propi ésser biològic. Aquí s'inscriu el que s'entén per Educació Ambiental: a la dècada dels seixanta i principis del setanta és quan l'escandalós deteriorament de les estructures físiques de la biosfera fa veure la necessitat de pendre mesures urgents que aturin el tràgic procés, i entre elles l'estratègia educativa; és a dir; l'encaminada a aconseguir coneixements, actituds i valors que possibilitin una actuació més racional de l'home sobre el seu entorn.

2.—CAMINS PER A L'EDUCACIÓ AMBIENTAL

Quins són els camins més adequats per a canviar actituds i valors en relació al medi?; aconseguirem aquests canvis fent que els al·lots coneguin el seu entorn?; com convé enllestir aquest contacte?; amb enfocaments intel·lectualistes?; amb enfocaments més centrats en el camp afectiu?; quines tècniques operativitzaran aquests enfocaments?; quines estratègies hem de posar en pràctica en relació a la població adulta? Aquestes són algunes de les qüestions més importants que han estat o són objecte d'investigació, les respostes a les quals marquen el camí de la Pedagogia Ambiental. Seria gairebé ocios intentar desenvolupar-les en un espai tan limitat, per

crec que pot ser útil assenyalar dues de les orientacions fonamentals. Això, en primer lloc, faria observar el consens que hi ha en el sentit que els programes d'Educació Ambiental s'han de fer en funció de l'ecosistema en el qual es troba l'escola; adequar el programa educatiu al medi és una exigència pedagògica antiga que l'Educació Ambiental ha tornat remarcar amb arguments nous. En segon lloc, assenyalaria el requeriment de nous textos i treball dins l'aula, ha mostrat la seva insuficiència per donar a conèixer fenòmens complexos i multirrelacionats i, també, per implicar persones en la recerca de solucions als problemes ambientals. A ambdues orientacions hi faria un afegit en el sentit que l'Educació Ambiental no s'ha de limitar a la població escolar.

A partir d'aquests principis s'han creat en els darrers anys, gairebé a tots els països desenvolupats, a gran diversitat d'instal·lacions per a usos pedagògics amb vista a aconseguir els objectius de l'Educació Ambiental (1). A Mallorca, per exemple, recentment han començat a funcionar l'Escola de Natura de Binifaldó i el Centre de Recursos Ambientals Ses Sitges. A **S'Albufera** també se l'hauria de dotar d'una perspectiva educativa...

3.—S'ALBUFERA: UN MITJÀ PER A L'EDUCACIÓ AMBIENTAL

La preservació de tot espai natural, a menys que hi hagi impediments ecològics, hauria d'anar acompanyada d'una utilització pedagògica d'aquests indrets, enfocada, per una banda perquè la població adulta que els visita pugui gaudir d'una interpretació adequada i que, per altra banda, la població escolar hi trobi l'organització i els recursos didàctics que puguin contribuir a la seva formació ambiental. En ambdós casos es tracta de posar a l'abast un servei que faciliti l'adquisició de coneixements i actituds, així com l'adopció de nous comportaments, en relació a aquell espai i, per extensió, en relació a tota la problemàtica ambiental. Així a **S'Albufera** s'haurien d'adoptar les mesures necessàries per tal que es puguin realitzar no només les funcions conservacionistes i científiques que la seva preservació permetran sinó que també es puguin aprofitar les seves possibilitats educatives. En la meua opinió, i amb la provisionalitat que imposa la premsa amb què escric aquestes lletres, aquesta tasca s'hauria de dirigir a dos grups ben diferenciats (els escolars i els visitants ocasionals) i d'acord amb una sèrie de

(1) Harry Wals i altres autors proposaren ja fa quasi 10 anys, una classificació d'aquests tipus d'instal·lacions en dotze categories. Vegeu **L'Homme face à son environnement**, (Strasbourg, 1976).

principis, les nocions primeres dels quals assenyal tot seguit.

És previsible que **S'Albufera** rebi una aflluència considerable de ciutadans que aprofitant dies de lleure cerquen un contacte amb la naturalesa; es tracta d'un grup heterogeni però d'una importància bàsica per a l'Educació Ambiental. Efectivament: és aquest un segment de la població que, en principi, gaudeix de unes predisposicions positives en relació al medi, l'aprofitament de les quals pot dependre de l'ajuda que se li proporcioni. La tasca didàctica pel que fa referència a aquest grup ha d'anar orientada a possibilitar una comprensió de la importància ecològica de **S'Albufera**; mostrar-los la interdependència del medi; les relacions de l'home amb aquesta zona, tant en el passat com en el present... Es tracta, com en tota estratègia d'interpretació ambiental, de trasmetre, de la manera més eficaç possible, una informació sobre la importància de **S'Albufera**; d'aportar als visitants els fets i les solucions per tal d'ajudar-los a elaborar el seu propi comportament. Els recursos necessaris per a dur a bon fi aquestes pretensions no són excessivament costosos i, en tot cas, es poden escalonar en un programa a llarg termini: el principi crec que seria recomanable l'elaboració de passetjos d'interpretació (tenim a Mallorca un model exemplar amb el Passeig a Son Moragues) així com el condicionament d'una zona d'acollida que, amb el temps, es podrien completar amb altres mitjans que han demostrat la seva eficàcia a altres indrets d'Europa: museu; sales de simulació; observatoris, etc.

Els escolars constitueixen l'altre grup al qual s'ha de tenir esment a l'hora de planificar les funcions educatives

de **S'Albufera**. En aquest sentit, l'experiència d'altres llocs fa recomanable adoptar un enfocament diferent al que assenyalàvem per a la població adulta en general. No es tracta, com abans, de mostrar, explicar i interpretar en un temps limitat, sinó de proporcionar a les escoles els mitjans necessaris perquè **S'Albufera**, d'una banda, s'introdueixi en els programes escolars com s'hi hauria d'introduir qualsevol altre paratge excepcional, i, d'altra banda, serveixi perquè els escolars puguin estudiar en aquest lloc d'una forma directa processos, principis i fenòmens que ara estudien de forma llibresca. A partir d'aquest raonament, consider que la millor estratègia consisteix en l'elaboració de diferents programes (en principi, crec que seria recomanable tres per a l'EGB i dos per a les ensenyances mitjanes) adaptats a les característiques psicològiques de cada edat així com a les exigències dels programes escolars. Itineraris de natura (n'hi ha un, precisament, sobre **S'Albufera** que «La Caixa» publicarà prest); recursos audiovisuals; programacions... serien els mitjans didàctics bàsics a elaborar. Aquests materials s'harien d'acompanyar per una sèrie d'instal·lacions: lloc d'acollida, aules de treball; biblioteca; laboratori; sala de projeccions; aules de simulació... que facilitassin el treball a **S'Albufera**.

El futur ens dirà com s'aprofita aquest indret tan important de Mallorca que gràcies, precisament, a l'educació ambiental i a la constància d'algunes persones prest serà, definitivament, de tots.

JAUME SUREDA NEGRE

Professor del Departament de Pedagogia i membre del GOB

Entitats de caire científic que, fins l'any 1977, es manifestaren en contra de la dessecació de S'Albufera

- ADENA. Asociación para la Defensa de la Naturaleza. Madrid.
 - Asociación extremeña de Amigos de la Naturaleza. Badajoz.
 - Asociación de Naturalistas del Sureste. Alicante-Murcia.
 - Association internationale d'étude et de sauvegarde des mammifères carnivores sauvages européens. París.
 - Colegio Oficial de Farmacéuticos de Baleares.
 - Department of Botany and Microbiology, University College. London.
 - Fonds d'Intervention pour les rapaces. França i Suïssa.
 - International Council for Bird Preservation. London.
 - Limnologisch Laboratorium Universiteit van Amsterdam.
 - Reserve Nationale de Camargue. França.
 - Reserve Naturelle du Zwin. Bèlgica.
 - Royal Society for the Protection of Birds. London.
 - Sociedad de Ciencias Naturales Aranzadi. San Sebastián.
 - Société d'études Ornithologiques Aves. Bèlgica.
 - Société romande pour l'étude et la protection des Oiseaux. Suïssa.
 - Station Biologique de la Tour du Valat, Camargue. França.
 - Survie. Bèlgica.
 - Tour du Valat Foundation for the study and Conservation of Nature. University of Dublin. Irlanda.
 - The Irish Wildbird Conservancy. Irlanda.
 - The Malta section of International Council for Bird Preservation. Malta.
 - Union Internationale pour la Conservation de la Nature et ses ressources. Suïssa.
 - World Wildlife Fund. Suïssa.
 - Reserva Natural de Zwin, Bèlgica.
 - Comité International per la Protecció dels Ocells (CIPO).
 - Consell Internacional de la Caça.
 - La hulotte.
 - Revista ecologista Aprè hebdo.
 - Revista naturalista Arap.
 - Revista Ornitològica Aves, de Brusel·les.
- A més, cal afegir una relació de personalitats que s'adhereixen a aquesta sol·licitud de protecció, i de les quals destacam:
- Carlos de Borbón-Dos Sicíllias, Duque de Calabria.
 - Paul Geróduet.
 - Michel i Jean François Terrasse, directius del FIR.
 - Luc Hoffmann, Director de l'Estació Biològica del Parc Nacional de la Camargue.
 - Comte Leon Lippens, President Honorífic de les Reserves Naturals de Bèlgica.
- Per altra banda, existeix una carta tramesa des de la Casa de Sa Majestat el Rei, agraïnt tota la informació que, sobre el tema, el GOB havia enviat a un rei que havia estat conservacionista abans que monarca.

Itinerari a S'Albufera

Una eina per a l'Educació Ambiental que prest s'ofrirà en el programa de «La Caixa a les escoles»

Avui en dia es parla insistentment d'Educació Ambiental i no es deu a una moda més o menys momentània sinó a una necessitat profunda de la nostra cultura. Hem arribat a tal grau de degradació de l'entorn natural i social que cal que els sistemes escolars es programin per lluitar contra aquelles tendències que pareixen conduir a un futur no gens clar per a la humanitat.

Entre altres coses, l'Educació Ambiental passa per dos camins: Donar a conèixer l'entorn immediat; i conscienciar sobre els problemes ambientals d'aquest entorn. I ambdós, mitjançant unes tècniques didàctiques que suposin un contacte directe amb la realitat (1).

L'Obra Social de la Caixa de Pensions encomanà, ja fa uns quants mesos, l'elaboració d'un material didàctic que servís per donar a conèixer als escolars la zona humida més important de Mallorca: S'Albufera i per conscienciar-los sobre la necessitat de la seva preservació, tot i aprofitant l'experiència obtinguda a partir de l'**Excursió a Alcúdia-Albufera-Horta de Sa Pobla**, activitat que oferí durant els cursos 79-80 i que fou realitzada per 49 centres i 4.100 alumnes amb resultats bastant satisfactoris. Així, Climent Picornell, Pere Rios i Jaume Sureda, amb dibuixos de Pep Muñoz, han realitzat el material ITINERARI A S'ALBUFERA que prest s'inclourà en el programa de «la Caixa a les escoles».

Emberiza Schoenicus

El material **Itinerari a S'Albufera** està format per tres tipus de recursos:

- 1.—Una col·lecció de quaranta diapositives, mitjançant les quals es pot passar revista als trets més importants de S'Albufera des de l'escola.
- 2.—Un quadern de treball per als al·lots, que serveix per guiar les activitats dels alumnes i té per eix central i més important una visita a S'Albufera, tot seguint un itinerari que s'indica, i treballant en una sèrie de centres d'interès. El quadern no sols serveix per guiar les observacions sobre el terreny, sinó que també indica activitat que convé fer abans i després de la sortida.
- 3.—Una guia per al mestre, en la qual s'assenyalen suggeriments i bibliografia comentada per

ajudar als professors en la utilització de les diapositives i del quadern.

Aquest **Itinerari**, fonamentalment dirigit al cicle superior de l'EGB però també pot utilitzar-se en els primers cursos de BUP i FP, pretén ésser una eina útil per a l'Educació Ambiental. No sols mostra, explica i interpreta els trets més significatius de la zona humida més important de Mallorca, sinó que és un material didàctic que possibilita que les escoles puguin introduir S'Albufera en el seu currículum, com s'hauria de fer amb qualsevol dels altres indrets singulars o característics de l'entorn escolar; i també possibilita que els escolars puguin investigar una zona humida de forma directa, en lloc de fer-ho indirectament amb paratges allunyats i no significatius mitjançant els llibres de text.

PERE RIOS

(1) Llegiu també l'article del company Jaume Sureda «S'Albufera d'Alcúdia les seves possibilitats en el camp de l'Educació Ambiental» que es publica en aquest número.

El material Itinerari a S'Albufera, format per una col·lecció de diapositives; un quadern de treball pels al·lots i una guia didàctica pel professor segueix la següent estructura de continguts:

—*Introducció*

Què és una albufera?

Procès de formació de S'Albufera

La barra litoral; la llacuna interior; els torrents; els desaiguaments.

Albuferes de Balears.

—*S'Albufera d'Alcúdia-Muro-Sa Pobla.*

Localització i característiques.

Hàbitats més característics:

a) *Barra litoral: platja i dunes (vegetació i urbanització)*

b) *Zones inundades de la llacuna interior: vegetació característica. Aus (importància de S'Albufera per a les aus migratòries), amfibis i reptils.*

c) *Camins i voreres dels canals: vegetació.*

d) *Salicorniar.*

Aprofitament humà de S'Albufera:

a) *Dessecacions de S'Albufera i aprofitament agrícola.*

b) *Pesca a S'Albufera: les anguiles.*

c) *La caça: abusos.*

d) *Pesca a S'Albufera.*

e) *Altres consideracions: l'antiga fàbrica de paper i la central tèrmica d'Es Murterar.*

Importància de la conservació de S'Albufera.

Ecosistema humit: importància per a la fauna.

Utilització racional de l'espai.

L'Itinerari a S'Albufera, dirigit fonamentalment al cycle superior de l'EGB, però que pot esser usat també en els primers cursos de BUP i FP, s'estructura en base a una introducció, cinc aturades i una cloenda, amb un grapat d'activitats a cada apartat, per fer abans, durant o després de la sortida:

Introducció Localització i formació de S'Albufera.

*1.ª aturada **La barra litoral:** Posidonia; Dunes; Vegetació*

*2.ª aturada **Pont dels anglesos:** Modificacions de S'Albufera; Anguiles; Canyet*

*3.ª aturada **L'antiga fàbrica:** Fabricació de paper; Agricultura.*

*4.ª aturada **Vegetació de ribera:** Llisses i gambussies, Vegetació; Aus; Amfibis i reptils.*

*5.ª aturada **Salicorniar:** Salicornies; Central tèrmica i contaminació.*

Cloenda Hàbitats; Cadenes i xarxes tròfiques; Ús racional de l'espai.

S'Albufera i la conservació de la Naturalesa

per Mateu Castelló Mas
Enginyer en Cap del SECONA
(Conselleria d'Agricultura)

No serà així S'Albufera. Sobreviurà (Calendari del GEM 1978)

La conservació de la Naturalesa és un objectiu justificat en si mateix, fins i tot si hom manté una tesi antropocèntrica. L'Home ha de menester la Natura mínimament conservada per a millorar el seu status cultural, científic i socioeconòmic. Per tant, cal considerar que les activitats de conservació, públiques i privades, són tècniques o estratègiques, activitats d'acció i reacció que tenen per finalitat conservar l'equilibri de les activitats humanes amb l'entorn. En són exemples l'ordenació territorial, que planifica i desenvolupa l'ús correcte del sòl, marcant prioritats d'acord amb el bé comú sobre l'individual; l'educació ambiental a les escoles, amb la millora per al futur de la consciència de conservació; la protecció d'espècies en perill d'extinció a través de normes que controlin o erradiquin la caça, comerç o possessió de determinats animals o vegetals; la protecció de llocs d'especial interès geològic, paisatgístic o que apleguen una quantitat o varietat important de plantes i animals, etc.

La conservació de S'Albufera és un exemple d'aquest darrer cas, de tècnica conservació del biotop. ¿De què serviria protegir els rapinyaires o els camesllargues, les limícoles o les anàtides si no disposen d'un hàbit adient? Els aiguamolls han sofert un procés importantíssim de degradació arreu del món, i en particular a les nostres illes. Per tant, han de ser objecte de protecció total, i no es pot perdre ni un palm més de prat. La idea decimonònica d'aiguamoll igual a molèsties, nocivitats o perills (segons la terminologia administrativa aplicable a certes activitats) és ja superada. Les zones humides es consideraven oficialment improductives i són les de màxima productivitat, laboratoris vivents on podem aprendre com manejar els recursos; tenen una gran diversitat faunística, especialment d'ans; i proporcionen també recursos econòmics importants, com és la pesca. A la dècada dels anys 50 hom pescava a S'Albufera més de 10 Tm. d'anguila, i quantitats importants de pelaies, llops i llisses. Ens cal prendre consciència que el nostre fu-

tur científic, cultural i econòmic passa per la conservació global de l'entorn. La planificació situa l'home dins del medi, desenvolupant de manera harmònica el creixement econòmic i el cultural, la qual cosa no pot reportar més que beneficis futurs. Esperem que la protecció de S'Albufera, l'adquisició pels poders públics de la finca i la gestió compartida amb els estaments implicats sigui una primera passa per a una conservació global de la Naturalesa balear i serveixi d'exemple per a futures actuacions.

S'Albufera, de superfície retallada considerablement, degradada, amb aigües contaminades a certs llocs, s'ha salvat per l'opinió pública, per una pressió popular que nasqué a principis de la dècada dels setanta, i que ha culminat amb la mentalització de l'administració i del Govern, amb l'encertada decisió de compra i definitiva protecció. Enhorabona i gratitud per a tots els qui han treballat per iniciar i fer possible la supervivència de S'Albufera!

L'ESGLÉSIA NOSTRA

Crida de Pasqua 1985

En un número de LLUC, tot ell dedicat a ecologia, a la conservació d'una part apreciable de la natura illenca, hi escau prou bé la memòria de la Pasqua que hem celebrat aquest mes d'abril i que es perllonga, segons la més antiga Tradició cristiana, durant cinquanta dies: de Pasqua florida a Pasqua granada.

Pasqua és, en els seus orígens i encara ara, festa de primavera: tot es renova, reneix a la vida després de la fredor hivernenca, després de la mort gelada. Per als creients, Pasqua és l'esclafit de la primavera eterna que sorgeix de la Resurrecció de Crist, la nostra Vida.

Pasqua és la gran FESTA de la nostra fe. I la fe cristiana certament és contemplació gojosa i agraïda de tot allò que és creat per Déu i de tot allò que és alliberat de l'esclavatge del pecat i de la mort. «L'univers creat s'ha trobat sotmès a una situació absurda... Té l'esperança que un dia serà alliberat de l'esclavatge d'aquesta situació desgraciada per obtenir la llibertat que és la glorificació dels fills de Déu. Sabem prou bé que fins ara tot l'univers creat gemega i sofreix dolors com la mare quan infanta» (Rm 8). El DIA de l'alliberament serà la Pasqua definitiva. Serà un alliberat del cosmos, de l'univers i de l'home integral: cim de la creació, no per destruir-la ni per abusar-ne, sinó per servir-se'n per a un sustent i un habitatge raonable, i també, com Sant Francesc d'Assís, patró dels ecologistes, per lloar el Senyor per i amb totes les seves criatures, germanes seves.

Una falsa concepció jurídic-romana del dret de propietat (dret d'usar i abusar) ha fet malbé moltes coses, ha estat opressora de l'home per l'home, de la natura per l'home que se n'ha sentit amo sense traves. Això no és cristià. L'esclavatge absurd de què ens parlava Pau també ha estat ocasionat per l'home que ha malmès el seu habitatge per usos egoistes.

Pasqua, per tant, ha de ser una crida a la reconciliació de l'home nostre d'avui amb la naturalesa; Pasqua és festa ecològica, de lloança i respecte de la naturalesa.

Els antics ja anunciaven gojosament la Pasqua. La continuam anunciant avui. Us presentam el text que s'ha proclamat a moltes esglésies de Mallorca, enguany, per invitar tot-hom a l'exultança de la gran festa de l'Alliberament.

Que aquest sigui un anunci també, verídic, real, per l'home de Mallorca i per tota la naturalesa que des del nostre naixement ens ha acollit i ens ha

enrevoltat: «Lloat siau, Senyor, per totes les vostres criatures. Lloat siau, Senyor, per la germana aigua, que és útil, humil, preciosa i fecunda: l'aigua de la mar espaiosa, l'aigua de la nostra Albufera, filla de les fonts ufanes de l'illa, que agombola plantes i peixos, ocells i rèptils. Lloat siau, Senyor, per la nostra germana, la mare terra; terra que ens dóna sosteniment i estatge, pa i fruits diversos, engalanada de flors i d'herbes. Lloat siau, Senyor, pel germà vent, per l'aire, pels núvols, per la serena, per la sembra i la collita. Lloat siau, Senyor, per l'illa que ens heu dat». —P. Ll.

EXULTAU, germans: amb Crist, llum i vida, hem caminat cap a la Pasqua i som a punt d'arribar-hi aquesta nit santa.

**Amb els ulls il·luminats per la fe,
amb el cor replè d'alegria,
venim a passar amb Crist
de la mort vella del pecat a la nova vida!**

Som el poble de l'Aliança nova, el vertader Israel de Déu Pare, i hem travessat el esert de la Quaresma per vèncer, com Jesús, l'esperit maligne, per enfortir la fe en el Déu de les promeses que va fer a Abraham i en nosaltres s'han complides, per trabucar i destruir tot allò que desdiu del temple de Déu que som nosaltres, per mirar fit a fit el Crist enlairat a la Creu per a salvar-nos, hem caigut com el gra de blat en la terra per ressuscitar amb el Crist i donar fruit perdurable.

**Som el poble que viu de la fe de Pasqua,
pedres vives del temple que té Crist per clau de volta,
poble hereu de les promeses, poble de l'Aliança nova,
gra de blat vivent en el solc d'aquesta terra.**

Aposta celebrem amb exultança la nit dels orígens del món que donà pas a la llum primera; la nit del sacrifici del nostre Pare Abraham que cregué quan totes les esperances defallien; la nit en què els fills d'Israel, guiats per Moisès, travessaren la mar eixuta per deixar enrera l'esclavitud i caminar lliures cap a la Terra Santa; la nit de la fosca del sepulcre que esclatà de llum en la Pasqua definitiva, quan el Messies aparegué ressuscitat per obrir un camí nou de fe, amor i esperança i abeurar-nos d'Esperit Sant i vida eterna.

**Oh nit venturosa del Déu, Amic de l'home,
nit lluminosa de la Pasqua eterna:
amb Crist ressuscitat cantam la glòria
que tu portares al món somort en la tenebra.**

Devora el ciri, figura de Crist, llum de la vida, elevem tots la pregària flamejant d'aquesta Pasqua. Pasqua de la joventut que sempre es renovella perquè s'alimenta de fe sempre creixent, de lluita pel futur i d'esperança; Pasqua de la nova primavera que imploram per l'Església de Mallorca i totes les Esglésies que, en la comunió de Pere, amic del Ressuscitat, donen testimoni de la crida alliberadora d'un cap a l'altre de la terra; Pasqua florida que ens agermana com a poble que vol recobrar el batec inconfusible del seu cor antic i sempre jove; Pasqua d'un món renovat per l'abraçada de tots els qui per l'Esperit ens sentim cridats a ser llevat i força, sal i llum d'aquesta terra.

**Acolliu, oh Pare, la veu del nostre poble,
delitós de viure sempre de la Pasqua,
vessau-nos en el cor l'alè de l'Esperit que ens inflama
per ser testimonis de Crist, camí, veritat i vida nostra.**

I així, tots plegats, entonem el càntic nou de l'Aliança, el càntic que ressona allà alt on l'Anyell pasqual ja regna i que ara umpl de goig la nostra església en proclamar, també enguany, la crida de la Pasqua.

**Glòria a vós, Pare de les promeses,
a vós, Anyell, que fóreu mort i viviu per sempre,
a vós, Esperit de l'Aliança,
ara i eternament, per tots els segles.**

AMEN.

Mallorca, abril 1985

De res teatral

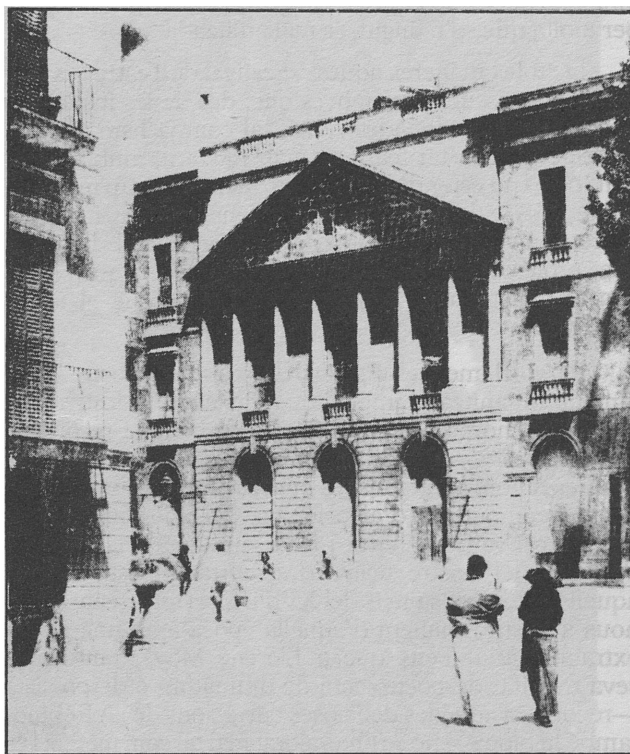
per Josep M.ª Palau i Camps

Hem repetit, en diferents oportunitats, que el nostre «Teatre Principal» no és el que hauria de ser. Que el nostre primer teatre no s'hauria de limitar a fer la competència als teatres comercials, que és realment el que fins ara ha fet, sinó que hauria de ser un teatre amb una companyia estable, una escola teatral en la qual es poguessin formar els nostres actors, directors i escenògrafs i amb una programació que donàs a conèixer, al nostre públic, tant els autors clàssics com els autors moderns i sobretot, els autors autòctons de vàlua. Perquè això que es diu amb tanta facilitat que «D'autors no en tenim» és una fal·làcia com una casa.

Jo puc acceptar que em diguin que els autors que tenim «no agraden» a qui es dedica a fer pujar coses a l'escenari, però el que no puc acceptar de cap de les maneres és que em diguin que «no hi ha autors». I pens en Llorenç Moyà, en Alexandre Ballester, en Jaume Vidal en Gabriel Janer i en tants altres que han escrit per al teatre i que, rarament, han pogut contemplar les seves peces representades. I veure el seu treball a l'escenari és quasi imprescindible per a un autor teatral car aquesta és l'única manera de poder estudiar el seu propi treball, l'única manera d'anar-lo polint. Hi ha bastantes peces que han obtingut el «Premi de Teatre Ciutat de Palma» i que mai ningú no ha vist a l'escenari, i pens que, prescindint de la seva qualitat, caldria que **totes** aquestes peces rebessin el bateig de l'escena. Almenys l'afecionat al teatre sabria què són i com són les obres que els autors d'ací escriuen.

No vull dir de cap de les maneres, que el que anomenam «teatre comercial» deixi d'existir; és una mena de teatre que compleix la seva funció, que té un públic adicte i és més, pens que si les programacions del «Teatre Principal» s'apartassin d'aquest «teatre comercial», encara es potenciaria més aquest tipus de teatre que és tan digne com un altre qualsevol, amb l'única diferència que els seus propòsits són uns altres.

És una llàstima que, deixant de banda motius polítics, no es faci com en altres llocs i el «Teatre Principal» sigui explotat en col·laboració. Perquè es dona el cas que la millor política teatral, ací, la fa l'Ajuntament de Ciutat —i amb això no vull pas dir que aquesta política sigui «perfecta»— i, en canvi, el «Teatre Principal» és propietat del Consell Insular de Mallorca. Això no és insalvable, cal, només, voler fer-ho. En tenim exemples. A Hèlsinki existeix el «Teatre Nacional» finès, que és subvencionat, a parts iguals, entre el Govern del país i l'Ajuntament de la

El Teatre Principal de Ciutat de Mallorca ja en el segle XIX

ciutat, que pot tenir una companyia estable, que té un taller per a la fabricació del mobiliari que necessita el teatre i un altre per a la confecció de la indumentària... en fi, que de la col·laboració en surten coses ben positives, en aquest cas pel teatre.

Hem dit, i ho sostenim, que la millor política teatral, a casa nostra, és la que fa el nostre Ajuntament. És una bona política, però no és prou. El «Festival de Teatre», que l'Ajuntament organitza cada any, fa que ací es puguin veure les millors companyies teatrals d'Europa i fa que coneguem les darreres tendències del teatre arreu del món. Ja és alguna cosa. Però s'acaba el «Festival» i això es torna un desert teatral amb les nostres companyies d'afecionats ancorades encara en allò que hem anomenat, per entendre'ns «teatro regional» passat de moda i amb unes escenografies més caduques encara. El panorama teatral, ara i ací, és ben trist si s'exceptua aquest parèntesi.

Per altra banda, i parlant en general, els nostres actors sorgeixen per generació espontània. Vull dir que són molt escassos els que tenen alguna cosa més que afecció al teatre. Ja és bo tenir afecció... però no és suficient i ens trobam que es poden comptar amb els dits d'una mà— i encara sobren dits— els que, damunt l'escenari, saben «dir», els que tenen algun coneixement d'expressió corporal, d'ortofonia de dicció, i llavors l'espectador troba que, moltes vegades, no pot entendre el que els actors diuen perquè potser caldria aclarir que parlar damunt un escenari no és, ni de molt, una xerrada entre amics en un cafè o una discussió en el carrer. Ens hem de convèncer que parlar damunt un escenari i per a un públic és tota una altra cosa, i és una cosa que cal aprendre, que ningú no neix amb l'aprenentatge fet encara que l'afecció, per molta que se'n tingui, és mal utilitzada.

De totes maneres aquest «Festival de Teatre» és una de les poquíssimes iniciatives que, des de les instàncies oficials ens són donades i que, tal com ja hem dit, ens permeten veure un teatre actual, modern, amb el qual hom pot o no estar d'acord, però que, sense cap mena de dubte, ens cal conèixer i també ens permet, i permet sobretot als nostres actors, de veure el treball d'aquells que, professionalment, es dediquen al teatre i que sí que han treballat en les distintes disciplines que el teatre exigeix.

Paral·lelament el «Festival de Teatre», el nostre Ajuntament organitza, també, l'anomenat «Pre-festival de Teatre-Memorial Llorenç Moyà», en honor i record de l'estimat company que ens va deixar i que, com tants d'altres autors autòctons, és quasi sempre ignorat per les nostres companyies d'afecionats. Cal recordar que Llorenç Moyà va desenterrar i fer reviure tota una època ja passada del nostre teatre desenterrant i fent reviure aquells graciosos sainets del XVII i, fins i tot, creant-ne de nous a l'estil i manera d'aquella època amb una gràcia extraordinària. Pens que a Llorenç Moyà, tant en la seva qualitat de poeta, com de dramaturg o de prosista— recordem aquelles delicioses narracions de «A Robines també hi plou»— no se l'ha valorat mai tal com mereix i és per això que consider encertadíssim el batejar aquest «Pre-festival» com «Memorial Llorenç Moyà». És potser l'únic homenatge que se li ha tributat i això ja diu molt en favor del nostre Ajuntament.

Aquest «Pre-festival» s'ha muntat amb la intenció, pens, de donar una oportunitat a les nostres companyies d'afecionats, de poder ser incloses en el «Festival». És per això que les dues primeres companyies classificades en el «Pre-festival» tenen accés, també, a mostrar el seu muntatge el «Festival» al costat dels consagrats i reconstrats.

Això, és clar, exigeix un esforç a tots els concursants per tal de competir, esportivament, amb els altres que es presenten, també, al concurs; i és precisament d'això que es tracta. Cal un estímulo per tal que, tant actors, com directors com escenògrafs diguin tot el que saben i, després, puguin comparar-se ells mateixos amb les companyies que intervenen en el «Festival» i veure, així, què és el que han de fer i què el que no haurien de fer. Vull dir que aquest «Pre-festival» vé a ser, ha de ser, una mena d'es-

cola, de l'escola que, desgraciadament no tenim i que tanta falta ens fa.

Totes les companyies d'afecionats de les Illes es poden inscriure al concurs... però no totes hi tenen entrada. Efectivament no seria possible dur a terme el «Pre-festival» amb més de vint companyies— que són les que ho van sol·licitar en l'edició anterior— perquè es faria massa llarg i això obliga el jurat a fer una pre-selecció donant accés al concurs a aquelles que, segons la seva opinió— vull dir l'opinió del jurat— són les que més ho mereixen i això fa que el nombre de companyies concursants quedi establert en deu o menys d'aquest nombre.

El concurs en si se celebra— o almenys es va celebrar l'any passat— a la «Sala Mozart» de l'Auditori amb la sala plena a cada funció. És clar que la sala no és massa gran i que, per altra banda, i a part del Jurat, l'omplen els amics i familiars dels actors de la companyia de torn i, també, els que treballen en altres companyies concursants i que, naturalment, estan interessats en aquest «Pre-festival».

I actuen els Jurats— que, com que són homes, poden equivocar-se, naturalment— i puntuen l'actuació de cada companyia. Normalment puntuen: la direcció, l'escenografia, la il·luminació, la música, la dicció... i la suma de punts és la que dona el total per a la classificació de la companyia.

Aquest és, en línies generals, el camí que se segueix en aquest «Pre-festival», però seria de desitjar que els jurats, nomenats un any per l'altre, poguessin seguir les actuacions de les companyies tot al llarg de l'any, i així la selecció que cal fer per tal d'entrar en concurs, podria fer-se amb més coneixement de causa.

Sembla que enguany el «Pre-festival» ha portat algunes protestes i algunes exigències per part dels aspirants a intervenir-hi. Voldrien, segons he entès pel que s'ha publicat, més diners— i qui no en voldria més?— i també administrar ells mateixos el pressupost que l'Ajuntament dedica a aquest «Pre-festival».

En sembla lògica la primera petició, el que cal és saber fins on pot arribar l'Ajuntament. En canvi no crec que la segona de les peticions sigui acceptable ni, tan sols, correcta. Perquè: qui administraria el pressupost d'aquest «Pre-festival»? Pens que cadascú ho voldria fer i les discussions no acabarien i, per altra banda, si és l'Ajuntament el qui el sosté em pens que és just que sigui l'Ajuntament el que administri la quantitat destinada al concurs.

Les companyies d'afecionats que es vulguin inscriure pens que el que han de fer és «teatre» i no administració de pressupostos. I han de fer teatre de la millor manera possible tant en el que es refereix a triar la peça a representar com a muntatge o a la interpretació.

Abans hem assenyalat, com una mancança en els nostres actors, el no saber «dir» damunt l'escenari i això, pens, va quedar ben demostrat en el «Pre-festival» de l'any passat. Les companyies més ben classificades van ser aquelles que, adonant-se d'aquesta mancança, van triar muntatges en els quals la paraula n'era quasi absent. Tota una lliçó, i una lliçó que els mateixos van donar-se. I llavors ve la pregunta: si ho saben, per què no ho corregeixen?

JOSEP M.ª PALAU I CAMPS

Diners sense distàncies.

Aquest és el símbol de "la Caixa".

La Caixa d'Estalvis més important del país.

Més de 800 oficines, connectades per teleprocés, a Catalunya i Balears, Madrid, València, Saragossa i Bilbao. A qualsevol, i en el moment que vulgui, vostè pot disposar dels seus diners a l'instant, a través de les llibretes d'estalvi, els talonaris de compte corrent, les targetes de crèdit, els caixers automàtics...

A "la Caixa" no hi ha distància per als diners.

CAIXA DE PENSIONES

"la Caixa"

AJUNTAMENT DE PALMA

PROGRAMA D'ACTES CULTURA FI DE SEGLE

«MOVIMENTS SOCIALS A MALLORCA. SEGLE XX»

29 D'ABRIL A 15 DE MAIG 1985

CASA DE CULTURA (C/. RAMON LLULL, 3)

CONFERÈNCIES I TAULES RODONES: A LES 20'00 H.

- 29 d'abril:** Conferència sobre «Revolució Burguesa», per Josep M.ª Delgado, professor d'econòmiques i empresarials de la U.A. de Barcelona.
- 30 d'abril:** Taula rodona dels sindicats. Moderarà: P. Mascaró.
- 2 de maig:** Taula rodona sobre «Burguesia, pagesia i món obrer». Participaran: P. Gabriel, M. Duran, T. Vidal i B. Peñarrúbia. Moderarà: B. Jover.
- 3 de maig:** Taula rodona sobre «II República i Guerra Civil a Mallorca». Participaran: J. Massot i Muntaner, P. Gabriel, D. Ferrà-Ponç, T. Nadal i M. Morro. Moderarà: J. Ensenyat.
- 6 de maig:** Taula rodona sobre «Postguerra i clandestinitat a Mallorca». Participaran: J. M.ª Llompart, P. Mengod, M. López Crespi, A. Gomila, J. Corbera, P. Obrador i M. Cámara. Moderarà: J. Obrador.
- 7 de maig:** Taula rodona on participaran Eliseu Climent (President d'Acció Cultural País Valencià), Centre de Cultura Popular i Obra Cultural Balear. Moderarà: P. Mascaró.
- 8 de maig:** Taula rodona amb participació de Basili Baltasar (Periodista), Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Natura, Grup Excursionista de Mallorca, Moviment Pacifista i Objectors de Consciència. Moderarà: P. Mascaró.
- 9 de maig:** Col.loqui de l'Assemblea de Dones.
- 10 de maig:** Taula rodona amb participació de José M.ª Mohedano (Advocat-Drets Humans), Amnistia Internacional, Grup de Drets Humans, Justícia i Pau i Moviment de solidaritat amb Amèrica Llatina.
- 13 de maig:** Col.loqui del Front d'Alliberament Gai amb participació de Elso Francone (Ex-Diputat del Parlament Italià).
- 14 de maig:** Taula rodona dels partits polítics. Moderarà: P. Mascaró.
- 15 de maig:** Taula rodona amb participació de Josep M.ª Torres (del Secretariat de Confederació APA), Associació Temps d'Esplai, Federació d'Associacions de Pares d'Alumnes i d'Associacions de Veïns, Grup d'Esplai i La Defensa. Moderarà: P. Mascaró.

EXPOSICIÓ

«ELS DEU DARRERS ANYS DE MOVIMENTS SOCIALS A MALLORCA»

Inauguració: CASA DE CULTURA, dia 29 d'abril a les 19'30 h.

Horari: de 10 a 14 h. i de 16 a 20 h. els dies laborables
de 10 a 14 h. els dissabtes

Permanixerà oberta fins dia 15 de maig.

Amnistia Internacional, Assemblea de Dones, Associació Temps d'Esplai, Centre de Cultura Popular, Casal d'Amistat Mallorca-Cuba, Federació d'Associacions de Veïns, Front d'Alliberament Gai, Federació d'Associacions de Pares d'Alumnes, Grup Excursionista de Mallorca, Grups d'Esplai de Mallorca, Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Natura, Grup de Drets Humans, Justícia i Pau, La Defensa, Moviment Pacifista, Obra Cultural Balear i Objectors de Consciència.